

קובץ היובל

חמישים פלפולים בתורת הרבי מליובאוויטש
מאת אנ"ש חסידי חב"ד ברחבי תבל

א

יוצא לאור על-ידי "חיילי בית דוד"

ישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש המרכזית

ברוקלין, ניו-יורק

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושישים לבריאה

ה' תהא שנת סגולה

יובל לנשיאות כ"ק אדמו"ד מלך המשיח

יחי ארוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

בגדר איסור תערובת אנשים ונשים

והמסתעף מזה*

– בתורת כ"ק אדמו"ר מלך המשיח** –

הרב יוסף ישעי' ברוין

משפיע במתיבתא ליובאוויטש
סידני, אוסטרליה

א

בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א (סוס"י מא) כ' דבקיבוץ גרידא לדבר הרשות (כמו בחתונות) הדעת נוטה לומר שאין בו איסור שיתקבצו אנשים ונשים, ושאני

שבע"פ ומפי השמועה (אף שנתפרסמו בכ"ז שמועות שונות ומשונות), והוא בהתאם למענה כ"ק אד"ש למערכת סי ליקוט פסקי הלכה ומנהג (מיאמי, תשמ"ב): "השמועות – כו"כ מהן אינן נכונות כלל". וראה בסי המנהגים ע"י 45 בהערה: "שאינו אנו אחראין לכל השמועות ובפרט שהוא בסתירה וכו'". ובמכתב כ"ד כסלו תשל"ד (הועתק במבוא לסי המלך במסיבו ע"י כה): "שאינו דרכי להכחיש את כל השמועות שאין להן יסוד כו' כי אין לדבר סוף". וראה היכל מנחם ח"א ע"י קד: "בשמי – לא ידפיסו רק זה שבאתי עה"ח – ולא ע"פ השמועה". ודוגמאות לשמועות שהוכחו ע"י כ"ק אד"ש בעצמו – ראה גם אג"ק ח"י"ח ע"י תלו. לקו"ש ח"ז ע"י 315. ובכ"מ.

ועוד זאת, שבנדו"ד בפרט נדרשת זהירות יתירה לא להסתמך על שמועות, כיון שכמה מהן נאמרו ונשנו לפי צורך השעה, ולא כל העתים והמקומות שוים, והכל לפי מה שהוא אדם (לי המשנה כלים פי"ז מ"א – הובא לענין גובה המחיצה באג"ק ח"י"ד ע"י רכת. ושם, הוא לכוונה אחרת – ראה עדין בהנסמן

*) בכמה מהענינים דלקמן – שקו"ט בכמה מהאחרונים בזמן האחרון. וראה משי"כ הרב אליהו שי קלארק ברבעון ל"הלכה ויהדות בזמנינו" (באנגלית – יו"ל ע"י ישיבת יעקב יוסף) גליון לה. וש"נ מ"מ וציונים נרחבים.

ויש להעיר, דפשוט דכל הבא לקמן מיירי באופן דלית ביי משום יחוד. ואף שבאנשים ונשים הרבה אין חוששין ליחוד (ראה לקמן הערה 74) – מ"מ לכמה דעות, בפרוצים אסור משום יחוד (ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך יחוד – חכ"ג ע"י תשי). וראה לקמן הערות 25, 36 ועוד, דבבי בתים ואנשים מבחוץ ונשים מבפנים (או להיפך) – לכמה דעות – חוששין משום יחוד (עיי"ש ע"י תשכו. ולפי הבי"ח אה"ע סכ"ב ד"ה ומ"ש רש"י, דבבי בתים חמור מבשאר יחוד. ולדבריו לכאורה מיירי אפ"י באנשים ונשים הרבה. ודלא כדעת הדרושה שם סק"ה, ב"ש שם סק"א. ועיי"ג"כ בטי"ז סק"ה). ואכ"מ.

** בכל הבא לקמן – אין שום התייחסות לדברים

שמחת ביה"ש שבביהמ"ק (שבסוכה נא, ב) ומחיצה שבביהכ"נ, עיי"ש. ועפ"ז לכאו' נצטרך לומר דהספד דלעת"ל (שבסוכה נב, א) מיקרי דבר שבקדושה² (ודוחק קצת, ובפרט למ"ד דקאי בהספדו של יצה"ר, עיי"ש בגמ'). וכעיי"ז כ' בשו"ת חת"ס (חו"מ סק"צ) דכ"ד שצ' כוונת הלב כהספד והודאה אסור שיתערבו אנשים ונשים (אלא דשם מיירי (אפי') בנדון שרצו לערוך קידוש להודות על נצחון הקיסר עיי"ש³).

[ויתירה מזו, כ' באגרות משה במק"א (שם סוס"י לט) ד(אפי' בדבר שבקדושה⁴) אינו אסור כ"א כשהוא באופן של קיבוץ⁵, משא"כ כשאין שם קיבוץ.

4) וצע"ק, דמפורש כת"ש (בסל"ט) דבכל מקום קיבוץ (גם כשאינו בביהמ"ק) אסור שיתערבו אנשים ונשים מהי"ת, ומשמע דמיירי גם בדבר הרשות (ובסי הצנע לכת (אלינסון) פ"א הערה 65 נתקשה בהני"ל. ותירוצו צע"ג, ואינו במשמעות דבריו דהאג"מ כלל). וצ"ל דלא דק, וכוונתו רק לדבר שבקדושה שייב חובת קיבוץ.

[והנה מסבירא הי' אפ"ל דז"כ במשי"כ שם דתלוי ב"צורך קיבוץ" – דהיינו דבר שבקדושה, דאז מיקרי צורך קיבוץ כיון שמדינא יש צורך שיתקבצו, והן הן הדברים שכתב (בסמ"א) דבדבר הרשות אין איסור. אולם דברינו נסתרים ממשי"כ בעצמו (באוי"ח ח"ה – דלקמן בפנים) שפ"י "צורך קיבוץ" – היינו כשהוא באופן של קיבוץ. (ובלא"ה אינו מסתבר לפרש כן, דהרי גם בדבר שבקדושה אין צורך שיתקבצו נשים). וצ"ל דתרווייהו איתנהו (דאינו אסור כ"א בדבר שבקדושה, וכשהוא באופן של קיבוץ וענין ציבורי), וכפנים].

ועצ"ע ממשי"כ (באג"מ יו"ד ח"ב סק"ט) דדיית לא גריעי מעניני חול, וכיון שאין מחמירין בדבר הרשות אין שום טעם להחמיר בשעת הלימוד, ומסתברא טעמי (אף שבחת"ס הני"ל אפ"ל שמחלק ביניהם. וראה לקמן הערה 47).

5) בפ"י "קיבוץ" בכלל – ראה באג"מ או"ח ח"ה סיי"ב דבאקראי יש להתיר רק לבי נשים ולא יותר. וצ"ע מקורו. [ובאג"ק כ"ק אדי"ש (חי"ד ע"י תמא) דאין חשש במה שמשגיח איש א' לראות איך מתנהל שיעור לבנות עיי' מורה אחת או שתיים]. וראה לקמן בשוה"ג ה"ב להערה 16 דבדרך עראי משמע בפוסקים דמותר אפי' ביותר מבי נשים. ואכ"מ. וראה גם לקמן הערה 61 ע"ד מנהג אכילת "טעג". ושנ"ת.

אמנם, בנדו"ז כוונת האג"מ להתיר גם בריבוי אנשים, כל שהוי"ע פרטי ולא לכלל הציבור, וכדלקמן בפנים.

בלקו"ש חט"ו ע"י 237 הערה 59). ואפילו בדברים שבכתב – מצינו בנדו"ז הגבלות מיוחדות, ועניינים שיש בהם בבחי' יוצא מן הכלל והוראת שעה (ראה שערי הלכה ומנהג ח"ג ע"י רמג). וק"ל.

1) וצ"ב, דמני"ל הא דיש חובה שיתקבצו לשמחת ביה"ש, אף שכן הי' במציאות ובפרי"מ ש"כל העם באין לראות ולשמוע" (רמב"ם ה"ל לולב פ"ח הי"ד). וראה לקו"ש ח"י ע"י 270, דלדעת הרמב"ם אין חובה ב"ששמחה יתירה" שבחגה"ס, וגדרו הוא הוספה וחביבות בקיום מצות שמחת יו"ט (ועיי"ש הערה 40 שאפשר להעמיס כן גם במשמעות לי רש"י ד"ה דברי הכל – סוכה נ, ב). והוא דלא כמ"ש הרי"ף פערלא בב"י לשהמ"צ רס"ג (ח"ג מילואים ס"ה – צו"י שם הערה 5) דלדעת הרמב"ם הי"ז חובה מהי"ת. ועפ"ז אי"ש מה ש"כל העם באין (רק) לראות ולשמוע" ולא "מרקדין ומספקין" (עיי"ש ע"י 271).

ולאידך, באם נאמר דשמחת ביה"ש מיקרי דבר מצוה, לכאורה אפ"ל כן גם בנוגע לסעודת נשואין, דנוסף לזה שלכמה דעות בכל סעודה שדורשין בה הוי סעודת מצוה (ראה שו"ת חות יאיר ס"ע ועוד) – מפורש בנדו"ז דמיקרי סעודת מצוה לפטור מן הסוכה (ראה שו"ע אדה"ז סתרלי"ט ס"י. ובסתרי"מ ס"י"ד דאפי' סעודת ברי"מ שהיא סעו"מ "אינה מצוה גדולה כ"כ" כבנדו"ז), ועוד זאת דבסעודת נשואין (וז' ימי המשתה) ישנה אמירת ז"יב (נוסף לברכהמ"ז) והוי דבר שבקדושה שאינה נאמרת בפחות מ"י (וע"י במשנה פסחים פ"ג מ"ז דמיקרי סעו"מ דא"צ לבער חמצו. אמנם בשו"ע אדה"ז סתמי"ד סט"ו יש בזה חילוקים דבת ת"ח לע"ה ובת כהן לישראל ל"מ סעו"מ). ועד שמבטלין ת"ח לשמח חו"כ (כתובות יז, א). ועוד.

2) כיון שנתנבא ע"ז זכרי'. ואולי י"ל דלמ"ד דקאי בהספידו של משיח ב"י הי"ז כהספידו של נשיא שהוא חובת ציבור (רמב"ם אבל פ"ג הי"י). וג"ז צ"ע.

3) וראה לקמן הערה 44.

וכוונתו (– כן פי' בעצמו בתשו' או"ח ח"ה סי"א וסי"ד) שזה תלוי באופי הקיבוץ – באם הו"ע ציבורי (שהוא לכלל הציבור) או פרטי. ומה"ט מחלק (שם) בין תפלה בבית האבל כשיש שם נשים (שהו"ע לכלל הציבור) לתפלה בבית החתן (שהוא רק למוזמנים)].

אמנם, דעת כ"ק אד"ש דגם בחתונות צ"ל מחיצה, ובאופן שלא יסתכלו זב"ז (אג"ק ח"ט ע' א. ובכ"מ) ודלא כהאג"מ. ולאידך, בשיעורי תורה התיר – במקרים יוצאים מן הכלל⁷ – שיהיו האנשים והנשים בשולחנות נפרדים (כ"ה בשערי הלכה ומנהג ח"ג ע' רמג בתירגום. – גוף המכ' לא הגיע לידי לע"ע), אף שבביהכ"נ ס"ל דצ"ל מחיצה ובאופן שלא יסתכלו (ולא רק שלא יתערבו – כן נקט באג"ק ח"ז ע' שט. וראה חי"ד ע' רכח. חכ"ג ע' קנו. שם ע' רנד. שיחת י"ב תמוז תשכ"ד – בלתי מוגה – ס"ב). וצ"ב ובירור החילוק בכהנ"ל, והמקורות בכ"ז.

ב

והנה ברמב"ם (הל' יו"ט פ"ו הכ"א) משמע שבגנות ופרדסים אסור (אפי') "להתקבץ לאכול ולשתות"⁸, משא"כ בבתיים (פרטיים) כ' רק "שלא יתערבו (וג"ז באופן ד) לשמחה"⁹. [ומש"כ "ולא ימשכו ביין"¹⁰ – לכאו' בא בהמשך ל"שלא יתערבו בבתיים לשמחה", ואינו ענין בפ"ע]. ומ' דבלא"ה שרי קיבוץ גרידא בבתיים (אא"כ הוא באופן ד"יתערבו לשמחה")¹¹.

ולפי סברא זו, צ"ל דשאני מש"כ בב"ח אה"ע סס"ב ובב"ש שם סקי"א (והוא מס"ח סשצ"ג וסתתש"כ. וכ"ה במנהגים לרי"א טירנא (שפריצר) ע' קסו. ארחות צדיקים שער השמחה. ועוד) לגבי אמירת שהשמחה במעונו – דהתם מיירי במקום שמחה דוקא, שאז גם בבתיים אסור שיתערבו, וכבב"ש שם דמיירי בבתיים (וכברמב"ם שהוא בשעת הרגל – "לשמחה").

לכת (הני"ל הערה 4)). וצ"ע.

9) וכעיי"ז בשו"ע או"ח סתקכ"ט ס"ד. ושם: "שלא יתערבו בבתיים בשמחה" (ולא "לשמחה"). ויש לחלק. וראה ילקוט שינויי נוסחאות שברמב"ם הוצאת פרנקל. ולהעיר שבשו"ע אדה"ז (שם) שינה מלי הב"י וכתב (כל' הרמב"ם) "לשמחה". ואכ"מ. וראה לקמן הערה 41.

10) וראה לקמן הערה 60.

11) אבל ראה לקמן הערה 74.

6) בגוף הענין דגודל המחיצה – ראה לקמן בהערה

34 ובשוה"ג שם.

7) בהגדרת הענין ד"מקרים יוצאים מן הכלל" –

עייני"ש. וההסברה בזה – ראה לקמן הערה 62.

8) ומדי הרמב"ם נראה בעליל שגם בדבר הרשות

אסור שיתקבצו אנשים ונשים, ועכ"פ בשמחת נשואין, דהרי אין כל טעם לחלק בין שמחת הרגל (שברמב"ם) לשמחת נשואין (שבאג"מ הני"ל), איי"כ נאמר דבנדוי"ז שהוא בקיבוץ גדול, וברוב עס, שאני (ובאג"מ הני"ל מיירי שיושבים כאו"א במקומו. וכעיי"ז כי בסי הצנע

אולם מד' הב"ש (ועוד) מוכח גם לאידך שאסרו גם בסעודת הרשות כבסעודת ז' ימי המשתה¹² (וכ"מ ברמב"ם הנ"ל¹³) וגם בדבר פרטי (ודלא כהאג"מ). [ויתירה מזו – שהאיסור הוא גם מה שרואים זא"ז, ולא רק התערובת עצמה¹⁴ (משא"כ ברמב"ם שהקיבוץ מצ"ע מותר בבתיאם. ויש לדחות¹⁵)]. ואינו מסתבר כלל לומר (אף שכנראה כן דברי האג"מ) דהיינו רק לגבי אמירת שהשמחה במעונו אבל מצ"ע אין בזה חשש¹⁶.

אביר הכנסה

בדרך עראי** ורק לקרובים*** אף שהי שלא ברצון

לשמור עצמו לפי מה שימצא את גופו כי ה' יראה ללבב. ומ"מ לפי הדומה מכל מה שהזהירו ז"ל אין אדם רשאי לזוז ממוסרם הטוב.

ועפ"ז (ה"י) אפ"ל בכונת הב"ח וב"ש, דלא אמרו כ"א לגבי אמירת שהשמחה במעונו, אבל לא תיקנו רבנן מחיצה כ"א כשיש קיבוץ גדול וכו', ומה"ש בשבת בסעודה ג' - צ"ל "אנשים לבד ונשים לבד", וכמ"ש הב"ח. ומה שנקטו האחרונים לאסור התערובת בחתונות - אינו על יסוד מש"כ שא"א שהשמ"ב בליל ב', כ"א מהמשך דבריו דהב"ח שבשבת צ"ל לבד, כיון שבחתונות יש ג"כ קיבוץ גדול ברוב עמ. וא"כ בנדון שהאנשים ונשים מועטים (כבליל ב' בקראקא) לא תיקנו מחיצה. אלא דסו"ס - מכיון שיש חשש הרהור נהגו להימנע מאמירת שהשמ"ב. אבל ל"מ כן האחרונים - ראה לקמן בפנים ההערה.

ולסברא זו, נמצא שד' הב"ח והב"ש וד' הגאונים במעשים לבני א"י (דלקמן בפנים) קרובים זל"ז, דבסעודות קטנות (ולקרובים) לא תיקנו מחיצה. וצ"ע מהו גדר "קיבוץ" שאסרו בו התערובת. ומד' מהר"ם מרוסנברג שהובאו בהערה שבשוה"ג הבאה משמע דיתכן שיהיו ה' נשים בביהכ"נ (בפני מנין אנשים). וגם להעיר מח"ש האג"מ דבאקראי יש להתיר רק לב' נשים - ראה לעיל הערה 5.

(** והוא עפמש"כ התוס' בסוטה (יט, א - ד"ה וכהן) מהירושלמי (סוטה פ"ב ה"א) שאין יצה"ר מצויר לשעה. ולהעיר שבאופן עראי נכנסו נשים לעזרה (קדושין נב, ב ובתוד"ה וכו'. אבל ראה לקמן הערה 79) כחנה שהתפללה סמוך לעלי (ש"א א, יד). ולולא כבוד הציבור מותרת אשה לקרוא בתורה (מגילה כג, א) (ופשוט, שב"כבוד ציבור" אין הכוונה לחשש הרהור - שו"ת בני בניס ח"ב ס"ו), ונזירה מגלחת ליד העזרה (נזיר מה, א. אלא שר"ש שזורי חולק).

עוד יש להוכיח מהדין (שו"ע או"ח סנ"ה) שאין אשה מצטרפת למנין, הא לא"ה ש"ד. והרי כשיש מחיצה מפסקת ואינם רואים זא"ז ל"ש צירוף למנין (שו"ע אדה"ז סנ"ה ס"ז). [ויתירה מזו - לדעת רבינו שמחה (הובא בב"י או"ח רסנ"ה) באמת מצטרפת אשה אחת למנין, ולולא הענין שאינו כבוד שמים הי' אפ"ל יותר מאשה אחת (ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ה)].

12) ומ"מ, עדיין יש מקום לבע"ד לחלוק ולומר דסעודת חתונה מיקרי דבר מצוה, וכנ"ל הערה 1, ושאינו דבר הרשות גרידא, והוא דלא כמ"ש באג"מ. וראה לקמן ס"ה ובהערות שם.

ועכ"פ, מד' הרמב"ם הנ"ל לכאוי ישנה הוכחה אלימתא, וכדלקמן בפנים, אא"כ נאמר גם בזה דמיקרי דבר מצוה. וראה לקמן הערה 72.

13) ראה לעיל הערה 8.

14) ראה לקמן הערה 43 ובשוה"ג. ובנדו"ז בפרט - לקמן הערה 46.

15) וכדלקמן הערה 74.

16) אף שכ"מ מזה שכן הי' מנהג קראקא, ובקביעות, שלא לומר שהשמחה במעונו בליל ב', עיי"ש בבי"ח. ויתירה מזו - שקו"ט בנו"כ השו"ע (יו"ד סו"ס"י שצא) אם מותר לאבל לילך לסעודת ז' ברכות בליל ב' בקראקא. ותיפוק לי' דבלא"ה אסור משום הרהור עבירה.

ואולי י"ל שהי' קשה להם לכטל המנהג, ובפרט שהיתה סעודה קטנה ואנשים ונשים מועטים (בי"ח יו"ד סו"ס"י שצא) ואין עושין סעודה זו כ"א לקרובים (משא"כ בשבת בסעודה ג' דעושין סעודה גדולה ואנשים לבד ונשים לבד - שו"ת הבי"ח החדשות סנ"ה) וכל כי האי לא אטרחוהו רבנן* בדבר שהוא

(* ובלא"ה צ"ל שלא בכ"מ שיש חשש הרהור תיקנו חז"ל, וכדמוכח מזה שלא אסרו ההליכה ברה"ד. וכן מוכח מסקבא דשתא ריגלא (קדושין פא, א) שלמרות שגרם לתקלה מידי שנה, לא ביטלוה (ראה לקמן ס"ג). וראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סנ"ו בבי' ד' הגמ' (ב"ב נז, ב) "אי דאיכא זרכא אזוריתא רשע הוא אי דליכא זרכא אזוריתא אנוס הוא" - שחז"ל סמכו על האדם שביכולתו להסיח דעתו, באם נצרך לו לילך שם לצרכיו, אבל כשא"צ אסור לסמוך ע"ע מצד ונשמרת מכל דבר רע, עיי"ש. וכ"כ במק"א (שם ס"מ), דאם יש מי שיסתכל בכוונה ליהנות אין אנו אחראין לו.

ולהעיר מס' החינוך (מצוה קפח) ש"אין באפשר להגיד פרטי הענינים שידע האדם לקרב אליו דעת האשה שהוא קל, ולכן הזכירו ז"ל מהם קצת, ובשאר יזהר כאו"א

בזה"ל: "צריכין לזוהר שלא יאכלו אנשים ונשים בחדר א', שאם אוכלין א"א שהשמחה במעוננו". וכ"כ האחרונים (וראה באג"ק כ"ק אד"ש ח"ט ע"א – בחריפות ע"ד הנ"ל. ובתוכן דומה – ראה סי' יערות

חכמים. (וכ"כ בשולחן העזר אה"ע שם. וראה בתשובת הגר"י שטייף בסי' טהרת יו"ט ח"ט ע"א קנת דמירי שלא ישמעו). ובקש"ע (סקמ"ט ס"א) כי

ענין השמחה

אמנם בסי' יערות דבש (ח"א מג, א. ח"ב קמג, א) נקט דשי"ן איסור הסתכלות גם בקרובים. ואולי יש לבאר ע"פ אמרם ז"ל (יומא עד, ב) דטוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה. ובהגהות מהרש"ל לסמ"ק (מל"ת קכו) פי' שהוא חמור יותר עיי"ש (אבל בברכ"י אה"ע סכ"א ס"ג פי' שנהנה יותר מזה). ועפ"ז י"ל דגזרו בהסתכלות גם במקום דל"ש לא תקרבו.

[ולמעשה שבסי' טהרת השולחן א"ח סע"ה (נדפס בסו"ט פתחי עולם) נסתפק אי הנך עריות דל"ש בהו הרהור מיקרי ערוה לענין ק"ש. ושקו"ט בזה בסי' כבודת בת מלך ע' פו (עיי"ש ובהנמטן שס). וראה בהנמטן באוצה"פ אה"ע (סכ"א סקנ"א) שקו"ט בל' השו"ע והרמב"ם "ודבר איסור הוא זה ומעשה טפשים" בנוגע לחו"י בקרובים].

אמנם, ב"מעשים לבני א"י" (דלקמן בפנים) כ' הגאונים - יתירה מזו - להתיר גם בקרובים שהן בכלל עריות הנ"ל (אחות אביו, ואחות אמו, ואחות אשתו) אף שהתנו שצ"ל אשתו משמרתו. (ופשוט, דלא מיירו מאיסור יחוד מדקאי במקום שי"ב אנשים ונשים הרבה (ובגוף הענין דאנשים ונשים הרבה - ראה לקמן הערה 74). ובכלל - ההיתר ד"אשתו משמרתו" מועיל בכל גונו ולא רק בקרובים (כבשו"ע אה"ע סכ"ב ס"ג).

וכנראה שגם בזה צ"ל דס"ל דלא תיקנו רבנן כולי האי לתקן ההפרדה בקרובים (אא"כ אין אשתו משמרתו). ועצ"ע בפ"י ד' הגאונים הנ"ל, ואם אפשר לסמוך על אזהרות הנ"ל להלכה (וכדלקמן בפנים).

ומ"מ, כתבו הב"ח והב"ש שא"א שהש"ב דיצה"ר שולט, אף שהסעודה קטנה ולקרובים בלבד (כיון שמושיבים אנשים ונשים בחדר א'). וי"ל (בדוחק עכ"פ) דיש שם מיעוטא שאינם קרובים (והדי צ"ל פנים חדשות - אף של' הב"ח "אין עושין סעודה זו כ"א לקרובים", וי"ל). ובלא"ה - קרובי החתן וקרובי הכלה אינם קרובים זל"ז. ויל"פ דמירי גם בכאלו שאינם בכלל הקרובים שהתירו הגאונים ב"מעשים לבני א"י".

[ולאידך, ממה שהדגיש הב"ח שהוא לקרובים - משמע קצת דמה"ס התירו לעצמן להושיב אנשים ונשים בחדר א' שיראו זא"ז, אף שבד"כ הי"ז שלא ברצון חכמים].

ויש להעיר, שביערות דבש (ח"ב קמב, ד) פי' ד' הגמ" שביטלו ליצה"ר, דהיינו שתיקנו תקנות של צניעות גם לקרובים, ועי"ז נפחת כוחו. ובמהרש"א (חדא"ג יומא שס) פי', דהכונה שיצה"ר אינו מתגרה בקרובים יותר מבאחרים, ומ"מ עדיין מתגרה בהם כבאחרים. ולהעיר ג"כ מס"ח (סתתשל"ח) שאף שניטל כח היצה"ר מקרובים, מ"מ ע"י הסתכלות בעריות היצה"ר מחסיאו אפי' בקרובים.

וכן בנוגע לקריאת המגילה, כתב הר"ן (מגילה ו, ב - בדפי הר"י) שהנשים מצטרפות לעשרה. והרמ"א (או"ח סוסי" תר"צ) נסתפק בזה להלכה, ומ' דמירי ביותר מאשה אחת. (ועוד זאת - בהגהות יעב"ץ (מגילה כג, א) שכשארין בקיאיין ואשה בקיאה ל"ח לכבוד הציבור. וכע"ז מציינו שכתב הב"י (טוא"ח סקל"ה) בשם מהר"ם מרוסנברג דבעיר שכולה כהנים, יקראו הנשים הנשאר, ולפי"ז בשעה"ד אפ"ל נשים לחוד. אבל הרמ"א (או"ח סרפ"ב ס"ג) פסק דרק מצטרפות ולא שיהיו כולן נשים (ובשו"ע אדה"ז שם ס"ה: כיון שאינן מחוייבים בדבר). ואכ"מ].

וצע"ק ממהר"ל (הל' מילה) שלא תיכנס בעלת הבית (קוואטר) לביהכ"נ להמול הילד על ברכי' משום פריצות שתלך האשה בין האנשים (ושם שמסתמא אין לאיש ג"כ להכנס בין הנשים), יעו"ש. ויש לדחות, דמירי שהולכת בין האנשים, ומפי"ז אסור (וראה שו"ע אדה"ז שמירת הגוף והנפש סל"ט וש"נ - דבלא"ה אסור), משא"כ להיות בביהכ"נ גרידא מבלי ללכת בין האנשים. (ולכאו' מוכרח לומר כן, דהרי נהגו שהכלה נכנסת למקום הגברים בשעת ברכות נישואין - ראה יש"ש כתובות פ"א ס"כ שהוא מנהג יפה - ופי' בחי' הריטב"א כתובות ח, א). וג"ז י"ל שהוא משום חסידות, וכבס"וס לשונו ד"כל המרבה בד"ז הי"ז משובח" (וראה בארוכה בהערה 32 ע"ד מדת חסידות ולפנים משה"ד).

ולמעשה, שבתש"ץ (ששצ"ז) כ' באו"א קצת, דיש חשש של הליכה אחר אשה במה שהאשה היא סנדקאית, וכת"ש לאסור מה שהנשים מקושטות נכנסות בין האנשים במקום השראת השכינה, שהחמירו מאוד משום הרהור. וא"כ אין לדמות מילתא למילתא ולאסור כל תערובת אנשים ונשים, גם באופן אקראי, ובכ"מ.

וראה לעיל הערה 5 משו"ת אג"מ שבאקראי יש להתיר רק לב' נשים ולא יותר, וצ"ע מקורו. ול"מ כן ממהר"ם מרוסנברג הנ"ל. אבל יש להעיר ממהר"ל (הל' נשואין) שבזמנו היתה החופה בביהכ"נ ונכנסו רק ב' שושבינות, אלא שיחדו להם מקום [ואכ"מ בגוף הענין דחופה בביהכ"נ - ראה לקמן הערה 32].

*** ויש להעיר מיומא סס, ב דביטלו ליצה"ר דלא ליגרי איניש בקריבתה, וברש"י (סנהדרין סס, א - ד"ה אה"י) דקאי באמו ובאחותו. וברמב"ם (איסורי ביאה פכ"א ה"ג וה"ו) ובשו"ע (אה"ע סכ"א ס"ז) דעריות מתולדתן שאין לבו של אדם נוקפו עליהן אינן בכלל לא תקרבו.

ולכאו', עפ"ז אי"ב איסור הסתכלות (שאינו אלא משום גזר וס"יג שלא יעברו על איסור קירוב בשר), וכ"כ בסי' תורת ההסתכלות ס"יז אות כ, והרי גם לענין יחוד הותרו (רמב"ם שם רפכ"ב. שו"ע אה"ע שם רסכ"ב).

והנה, כסברא זו יש לחלק בין מקום שמחה (אף של רשות) לקיבוץ גרידא, מצאתי בשו"ת כת"ס (אה"ע סמ"ז) שכ' להתיר בעמידת אנשים ונשים בשעת החופה (וכדלקמן ס"ב). [ובלשונו: אומר אני לא יבקש ולא יבדוק ח"ו במומים במקום גדולי עולם מוסדי דור, וחזי מאי עמא דבר ולא פקפק אדם ע"ז, ובאמת אינו מן המדומה, כי הב"ח (הנ"ל) דיבר דבריו כשהם בחדר יחד. . אחרי אכלו ושתו כדי שבעם¹⁷, ומתוך שמחה וחדוה¹⁸ יש תגבורת היצר. . וכ"ז ל"ש בשעת החופה"].

אמנם, בימינו שנתגלו כו"כ מכת"י הגאונים, מצינו (עכ"פ בנוגע לתערובת בעת סעודה) ב"מעשים לבני א"י" (הובא באוצה"ג ח"ו חלק התשו' – סוכה נא, ב) שכבר דנו בזמנם "מהו שיכנסו בנ"א לבית המשתה¹⁹ או לגמ"ח ויאכלו וישתו ביחד אנשים ונשים מעורבבין" והעלו להיתר "בזמן שהנשים יושבות כאחת בפנ"ע והאנשים בפנ"ע, ע"מ שלא ימזגו אנשים לנשים ונשים לאנשים, וכן בחילוק המנות והפרפריות, אבל אסורין הן בסעודה בזמן שהן מעורבבין אלו ואלו כו", עיי"ש.

ומשמעות הל' שאסרו (רק) התערובת בסעודה ומיירי בלא מחיצה, מדהזהירו שלא ימזגו יין וכו'²⁰. (אף שצ"ע לפסוק על יסוד הנ"ל, כיון שאזהרות הנ"ל אין להם מקור הלכתי מובהק, וד"ל).

אבל כדוגמתו נמצא גם בס' הפרדס (ענין או"ה הובא באוצה"ג שם. – בהוצאת עהרנרייך ע' 72. וראה תרביץ שנה א ספר א ע' 81 ואילך) ד"אסור להתערב

18) ולהעיר מרשיי (די"ה ומן התפילין – סוכה כה, ב) שבנשואין "שכיחא שכרות וק"ר", ועייג"כ ברא"ש סוכה (פ"ב אות ח). ולהעיר מרשיי די"ה הוצאת – סוכה מט, ב). ובפני "קלות ראש" – יש להעיר מרשיי (די"ה מתוך ק"ר – ברכות לא, א) שהוא "חילוף של כובד ראש [שפ"י הכנעה ושפלות] מתוך זכות לב ועתק".

19) והנה, "בית המשתה" הוא ל"ד של נשואין – ראה תשוה"ג ס"ע (ברלין תרנ"ז). אבל במאירי סוטה פ"ט מ"יא מפרש "בתי משתאות" – בית חופת חתנים.

20) אבל יש לדחות (דנוסף עמשי"כ לקמן בפנים דל"ד שהן דברי הלכה וכו', עוד זאת) שרב הסתום בהן על המפורש ומקום לומר דמיירי במחיצה וכו' שאין רואין זא"ז, ואעפ"כ הזהירו שלא ישמשו האנשים את הנשים (וכן להיפך) במאכל ומשתה, והיינו שלא יעברו דרך המחיצה, ודוחק. ועכ"פ, מוכת מדבריהם דס"ל שצ"ל האנשים לבד והנשים לבד (ודלא כהאג"מ הנ"ל).

דבש ח"א (כג, א)). ועייג"כ משני"ב סתט"ו סק"ב שהבין בהנ"ל דלא רק שאין לילך שם (וכמשמעות הסי"ח), כ"א שאפ"י שהשמחה במעונו אין לומר. וראה בס' מנהג ישראל תורה ח"ד ע' ריא.

וראה זה פלא בשו"ת מהרי"א אסאד ח"ב סמ"ה וסרניו ע"ד מנהג מקומו שהאנשים והנשים סועדים ביחד, אבל לא אמרו שהשמחה במעונו עד שיצאו הנשים לחדר נפרד. והוא היפך משמעות רה"פ. ואכ"מ.

ובלא"ה, טעמא רבה איכא במילתא, עפמשי"כ במדרש תלפיות ענף חו"כ (קז, ג): "מה המלך יש לו משתה אנשים לבד ונשים לבד אף החתן כן". וראה לקמן הערה 61.

ובדברי הלבוש (חלק מנהגים סוף או"ח) דבזמנינו מותר לברך שהשמ"ב מטעם שהנשים מורגלות בינינו – ראה לקמן בשוה"ג להערה 43.

17) וצ"ע, אי עיקר האיסור מצד האכו"ש (שי"ב קירוב הדעת), או משום שיי"ב שמחה יתירה – ראה לקמן ס"ה ובהערה 60. וראה ג"כ לקמן הערה 28.

הנשים עם האנשים בין בסעודה בין במחול²¹ ובין בכ"ע, אלא הנשים לבד והאנשים לבד", ומוכיח לה מק"ו שבגמ' סוכה (נב, א) לגבי שמחת ביה"ש. אבל מדבריו לכאו' משמע דצ"ל גזוזטרא כבביהמ"ק, ויש לדחות בקל²². גם יל"ע אי מיירי בזמן שמחה דוקא (כסיום דבריו שהעתיק ל' הגמ' (בשינוי) "המשתה"²³ והשחוק עאכו"כ") או בכל גווני (כבתחילת הענין). ואף אם נאמר דס"ל דכל אכו"ש ושמחת ביה"ש דמי אהדדי²⁴, דשכיחא שכרות וק"ר, הרי שבתחילת דבריו משמע ברור דאסור גם ללא אכו"ש (כמ"ש "בין בכל ענין").

ג

ולכאו' יש להוכיח מקדושין פא, א (שבהמשך הענין שם – הובא לקמן – מקורו דהרמב"ם הנ"ל, וכמ"ש במ"מ ועוד על אתר) דבשעת הדרשה וחופה היו מתקבצים אנשים ונשים, אלא שהי' בנפרד (אבל) בלי מחיצה, כ"א בהפסק גלופי וקני²⁵. [ומה שסידרו גלופי וקני – י"ל שהוא לפנים משוה"ד ואי"ב הכרח מעיקרא דדינא²⁶, ובלא"ה צ' להשתדל שלא יתקרבו זל"ז, דצ' להתרחק מהנשים מאוד מאוד (כל' השו"ע אה"ע רסכ"א)].

ועפ"ז, "סקבא דשתא ריגלא" (בקדושין שם – לפירש"י) – היינו רק שיכול לגרום לתקלה כיון שנותנים עין זב"ז (ועיי"ש בתוס') ודרושים שוטרים וכו' (כברמב"ם הנ"ל), אבל מצ"ע אי"ב איסור²⁷, וכדמוכח מזה שנשאר "סקבא דשתא" בכל שנה ולא ביטלו דרשת הרגל באופן זה²⁸.

שאי"ז מדינא. וראה לקמן הערה 32.
27) אבל ראה לקמן הערה 35 – סברא לומר דב"ריגלא" אסור מדינא ללא מחיצה.

28) וראה לעיל בשוה"ג האי להערה 16 דלא בכ"מ שיש חשש הרהור תיקנו חז"ל מחיצה. ובלא"ה מ' דהרמב"ם מפרש בהנ"ל כהערוך דמיירי באכו"ש ברגל (ולא בדרשה, ובלי אכו"ש, כפירש"י), ומשו"ה שאני דרשה וחופה דסגי בגלופי וקני (וגי' ל"ד שיי"ב חובה, וכנ"ל). ומשו"ה הדגיש הרמב"ם האכו"ש בגנות ופרדסים, ומ' דבלא"ה אין לחוש אפי' במקום ציבורי. וראה לקמן ס"ה דאכו"ש גרע טפי, עיי"ש ובהערה 60.
ועיי' בירושלמי כתובות פ"א ה"א (לפי הפני"מ) שממנין זקנים בבתי משתאות (ובפי' בית המשתה – לעיל הערה 19), והוא כנ"ל. וראה לקמן הערה 59. [אבל י"ל להיפך, דלדעת הרמב"ם בבתייהם גרע טפי, וגם בלא האכו"ש כ"א במצב דשמחה גרידא אסור שיתערבו ודוחק].

21) וראה לקמן הערה 56 בדיוק הלשון "בין בסעודה בין במחול" (ובאוצה"ג נשמטו המלים: "בין במחול").

22) דהרי גם בשמחת ביה"ש תיקנו וחזרו ותיקנו, ומהיכא-תייתי לחייב בכל גווני שלילת הק"ר באותו אופן כשמחת ביה"ש. וראה לקמן בפנים ס"ד דגם בהספד דלעת"ל ל"ד שיהי' שם מחיצה או גזוזטרא.

23) בהלשון "המשתה" והשחוק" – ראה לקמן הערה 60.

24) ראה לעיל הערה 17.

25) כ"ה לפירש"י שם ד"ה גלופי. ולכאו' גם שי' הרמב"ם כן – ראה אוצה"פ אה"ע סכ"ב סקכ"ח אות א' בשוה"ג. אמנם שאר הראשונים (מאירי ועוד) פי' דמיירי באיסור יחוד בבי' בתים, וקאי אדלעיל מיני, ולא בנוגע לק"ר.

26) וכעין זה במרדכי – דלקמן בפנים – שהעמידו מחיצה "לצניעות בעלמא" ונתי' לקמן ההכרח בזה

ומש"כ במרדכי שבת סשי"א (והובא בשו"ע אדה"ז סשט"ו ס"ג) ע"ד מחיצה שעושים בעת הדרשה – היינו "לצניעות בעלמא" (כלשונם), ואי"ב הכרח מדינא²⁹. וכ"כ בשרידי אש ח"ב ס"ח (וסרה הוכחת שו"ת ציץ אליעזר ח"ז ס"ח מהנ"ל). ולכא' מוכח כן מהא דל"ה מחיצה המתרת, ומותר לעשותה בשבת, והרי לשי' הא"ר, מאמ"ר ועוד (שם) – כל מחיצה המתרת איסור אסורה בשבת³⁰, וא"כ בהכרח שמחיצה זו היא לצניעות בעלמא³¹. ומצינו בכ"מ הרחקות לפניו משוה"ד "לצניעות בעלמא". ואכ"מ³².

ח"ו, ושיעשו "גדר ערוה ומחיצה מפסקת בין אנשים לנשים, כאשר עשו בבית שני" (ולעיל מיני): "לעשות מסך מבדיל בין אלו לאלו לבלתי היות שם ערוב" – דכ"ו לפניו משוה"ד ומילתא דחסידותא, והרי זהו תוכן הענין ד"קדושים תהיו" – "פרושים תהיו" (כלי התרי"כ), וכפ"י הרמב"ן (שם) בשלילת ההנהגה דנבל ברשות התורה, בבחי' (יבמות כ, א) קדש עצמן במותר לך.

ולהעיר מלי' השו"ע (או"ח סתקכ"ט ס"ד) בהמשך להדין דהעמדת שוטרים בגנות ופרדסים – "אלא יהיו כולם קדושים".

ומה"ט, א"כ להוכיח ולדמות מילתא למילתא מכו"כ שו"ת ופס"ד גדולי ישראל בדורות שלפנ"ו בענינים כיו"ב, דהכל לפי מה שהוא אדם, ובלבד שיתכוון לשי"ש (כמ"ש הרמ"א בכיו"ב באה"ע סכ"א סכ"ו לגבי השתמשות באשה. ובחי' הריטב"א סוף קדושין לגבי הסתכלות ולשאול בשלומה. וראה לקמן הערה 62 בארוכה בכיו"ב), ובכמה מפס"ד הנ"ל דיברו במצב ובאופן שגורם "סקבא דשתא" וכו', ולמיגדר מילתא, ולא מעיקרא דדינא בכ"ו ובכ"מ. [משא"כ, בד' הסי"ח וארחות צדיקים ועוד ק' לומר שהוא מילתא דחסידותא (כרגיל באזהרות ריה"ח ובסי' מוסר) – כיון שהובא להלכה בב"ש ועוד].

ומצינו דוגמתו בנוגע לאיסור העמדת חופה בביהכ"נ, דאף שכן הי' מנהג קבוע בזמן הראשונים*, מ"מ לאח"ז ביטלו המנהג כיון שראו שע"ז נגרם פריצות במקום קדוש, ומטעמים אחרים (ראה שו"ת מהרי"א אסאד ח"א סלי"ח. שו"ת פרי השדה ח"ד

* אף שי"א שהוא מה"ד ברמ"א יו"ד סשצ"א ס"ג - ראה תפארת ישראל מועד כללי שמחות אות ב. ודוחק, כיון שכ"ה בכל נו"כ השו"ע (שם). ועכ"פ, במהרי"ל (דיני נשואין) ובשו"ת מהר"ם מינץ (סכ"ט) מוכח שבזמנם עשו החופה בביהכ"נ. וראה מה שפ"י בכוננת בשו"ת חת"ס (אה"ע ח"א סצ"ח) ועוד - נאספו בס' טהרת יו"ט ח"ט ע' קב ואילך.

29) ומיושב מה שסידרו אביי ורבא (רק) גלופי וקני. וראה לקמן הערות 35, 63, 64 – באו"א.

30) ואפ"י לדעת המג"א שם סק"ג (וכ"כ אדה"ז בשולחן שם) דמחיצה המתרת היינו רק במקום שצ"י חילוק רשויות* – יתכן דמחיצה שבביהכ"נ יסודה מדין חילוק רשויות [וכ"כ בשו"ת בני בני ח"א ס"ג שצ"ל הבלדת רשות. ובחי"ב ס"י"ב וסי"ג הוכיח כן מתנדב"א פ"ח – הובא לקמן בפנים ס"ו – ויש לדחות. ואכ"מ].

ומה"ט העלה בסי' יסודי הלכה – שבת (דויטש) ח"ב ע' רמה שאסור לעשות מחיצה בביהכ"נ בשבת, כיון שנקי מחיצה המתרת.

31) ויומתק עפ"ז מה שהביא המרדכי הדוגמא דמחיצה שבשעת הדרשה דוקא, אף ש"ביהכ"נ של נשים" נז' כבר בראשונים – ראה תוד"ה ושמע – ר"ה כז, ב ועוד (נסמנו בשולחן השלם (ווייס) פט"ז הערה 50.

32) ראה לשון החינוך שהועתק בשוה"ג האי' להערה 16. וכע"ז צ"ל במש"כ האלשיך (סי"פ קדושים) בפ"י הפסוק קדושים תהיו, דלפי שפי' זו נאמרה בהקהל אנשים נשים וטף (ראה אוה"ח עה"פ) – הקדים להזהירם "קדושים תהיו", שלא יתערבו אנשים ונשים

* ולהעיר, שבס' שש"כ (פכ"ד הערה קכג) נתקשה עפ"ז בהפס"ד (שו"ע אדה"ז סת"מ ס"ה) שבשו"ת איסור לעשות מחיצה בפני החמץ - דלכא' ה"ז להיכר בעלמא. ותירוצו שם, שמה שחז"ל חייבו נקי מחיצה המתרת - אינו עולה יפה לשי' המג"א הנ"ל (ועד שמוותר לעשות מחיצה בפני אור הנר לשמש מיסתור), וכוותי' דהמג"א - פסק במשנ"ב סק"י (בשעה"ח עכ"פ), הובא בס' הנ"ל הערה קח.

ואישתמיסתי' לשונו הזהב דאזה"ז (סת"מ שם) "אם הוא שו"ת שא"פ לעשות מחיצה מדבר קבוע... ולערב (במוצאי יו"ט) מיד יעשה מחיצה כהלכתה" - כי מחיצה קבועה אסורה אפ"י כשאינה מתרת, משא"כ מחיצת עראי (וכע"ז ת"י שם הגרשז"א ז"ל).

ד

ואת"ל כן, יתיישב הך דסנהדרין כ, א ע"ד מקום שנהגו שהנשים יוצאות לפני המטה, ובתוס' שם דבעת צער לא היישינן להרהור (וכע"ז – בענין אחר – בריטב"א נדה יג, א. ויסודו מקדושין פ, א – ראה עיון יעקב סנהדרין שם). ולכאור' צע"ג מסוכה נב, א הנ"ל בהספד דלעת"ל (הובא במרדכי ותוס' הרא"ש על אתר. ^{אוצר החכמה} ובחי' הרש"ש עמד ע"ז). וי"ל (דשאני לוי' מהספד, ודוחק גדול. ועוד ועיקר) דכיון שהמטה מפסקת ביניהם ה"ז דומיא דהספד דלעת"ל שה"אנשים לבד והנשים לבד" (כלישנא דקרא). וכדמוכח בשבת קנג, א וברש"י שם שיש שסופדים לפני המטה ויש לאחרי', וא"כ במקום שנהגו שהנשים לפני המטה – ה"ט כיון שהאנשים לאחרי'³³. אלא שלתוס' הוקשה דסו"ס יתכן שיסתכלו בהן [וה"ז טעם המנהג שהנשים לאחרי המטה כמ"ש התוס' שם מירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ד. וכ"ה בב"ר ספי"ז)], ועז"כ שבעת צער ל"ח כ"כ להרהור (והיינו שבהספד דלעת"ל ובלוי' סגי באנשים לבד ונשים לבד, משא"כ בשמחת ביה"ש צ' הפסק מחיצה (או גזוזטרא³⁴), שהרי מלכתחילה תיקנו שיהא באופן ד"לבד" ומ"מ באו

"שלא יסתכלו" או "שלא יתערבו", דמ"מ יש צורך בהפסק מחיצה (עד הכתפיים עכ"פ), ולכה"פ גזוזטרא**³³, בשמחת ביה"ש (וכן בכל כיו"ב), ולא סגי

סצ"ז. ועוד. ובשו"ת מהר"ם שיק אה"ע ספי"ז – וזה כמה מאות שנה הנהיגו לעשות החופה שלא בביהכ"נ". וראה לקמן הערה 79. ואף שכפשוט דחובה לקיים המנהג בתוקף תקנת חכמים (ראה מהר"ם שיק שם. ועוד – נסמנו באוצה"פ אה"ע סס"א סקי"ד) – מ"מ ראינו שבזמנים ומקומות אחרים הנהיגו דוקא לסדר החופה בביהכ"נ, וכמ"ש האחרונים (ראה נהר מצרים הלי קדושין אות יד. וזה שלום אה"ע סס"א. ועוד. – נסמנו באוצה"פ שם אות ב) ליישב מנהג הספרדים שנהגו לערוך חופה בביהכ"נ דוקא, דאדרבה עי"ז ניצלו מתערובת.

שבמחיצה של 4 רגל כתב שצע"ג אם מותר ע"פ דין (להתפלל שם) [וי"ל כיון דזהו גם היפך שיסת האג"מ, דצ"ל 5.5:5 רגל]. משא"כ בהך דלמעלה מקומת איש [לפחות 6 רגל] - כתב שאפשר לפעול במשך הזמן - ראה בשוה"ג הא' להערה 62). ומ"מ, ס"ל דבנשים למעלה ואנשים לחסה ש"ד. וראה הערה שבשוה"ג הבאה.

ובכל ענינים כיו"ב נאמרו בי הקצוות בחז"ל (ראה אנ"ק חיי"ח ע' תמח) שלא נחשדו ישראל וכו' (קדושין פב, א) ולאידך אין אפוטרופוס וכו' (חולין יא, ב), ובכ"ד ודור תיקנו ונזרו לפי מה שהוא אדם וכו'.

(* * ראה אנ"ק חכ"ג ע' קנו להתיר בביהכ"נ שהנשים למעלה ביציע, ומשמע קצת דמותר אף ללא מחיצה, ועכ"פ במחיצת זכוכית, אף דס"ל דסיבת המחיצה כדי "שלא יסתכלו", כבהערה שבשוה"ג שלפנ"ו. [אבל באג"מ או"ח ח"ב סמ"ב להתיר כשהם גבוהים כשהמחיצה נמוכה, וגם בזה כתב דאם אפשר טוב שיהי' גובה המחיצה באופן שלא יראו גם שערות הנשים]. וכ"ז דלא כה"א דהיא דסוכה ש"הקיפיה גזוזטרא" מיירי באופן שאא"פ שיסתכלו (ראה תויו"ט סוכה פ"ב מ"ב. מאירי מדות פ"ב מ"ה (ושם - "כעין סבכה"). פסקי הרי"ד סוכה נא, ב. - בפיהמ"ש להרמב"ם (מדות שם) כ' שהקיפו אותה בשקופים אטומים. ובס' חנוכת הבית (לד"מ אשכנזי ממנסובה) אות יח פ"י כן בדעת הרמב"ם. אמנם בשו"ת זכר שמחה סי"ט העיר שבפיהמ"ש שכ' הרמב"ם בל' ערבי ליתא למלים הנ"ל ("שקופים

33) וכן מוכח בסנהדרין שם, דלכו"ע אינם מעורבבים כבסיפור דוד המלך שהלך מאנשים לנשים וכו' עיי"ש.

34) ואי"ז שייך להשקו"ט* אי טעם המחיצה הוא

(* הדעות בזה נאספו ונסמנו בס' שולחן השלם (ווייס) פט"ז הערה 38. ובכ"מ. והנה באג"ק כ"ק אד"ש (הובא לעיל סוס"א) נקט דצ"ל שלילת ההסתכלות (ולכן א"מ בזכוכית שקופה, וצ"ל למעלה מקומת איש. ולהעיר.

לידי ק"ר). ואיך שלא נפרש³⁵ – צע"ג לומר שגם ברה"ר צ"ל מחיצה³⁶ מדינא³⁷.

ולפ"ז, אין הכרח שבהספד דלעת"ל הוא ע"י מחיצה או גזוזטרא, ו"קרא אשכח ודרוש" שבסוכה שם – היינו על עצם הענין שצ' לשלול ק"ר³⁸ (ויתירה מזו –

סוסי"ה). ועפ"ז נצטרך לומר דב"ריגלא" (לפירש"י) אסור **מדינא** בלי הפסק מחיצה, דלא גרע מלויי שבעצם צ"ל בהפסק מחיצה, אי לאו טעמא דעת צער (משא"כ בסתם דרשה שאי"ב קיבוץ כ"כ. וראה לקמן הערה 63. ועפ"ז אפשר להעמיד **בכיו"ב** די המרדכי הנ"ל (בפנים סוסי"ג) בנוגע למחיצה שבעת הדרשה, ודלא כנ"ל (בפנים שם)). וג"ז דחוק.

כן י"ל כפי הנ"ל בתוס', דקשיא להו מדוע לא נהגו שהנשים יהיו אחרי המטה, ומה שהביאו מסוכה נא, ב – היינו **עצם הענין** שחששו להסתכלות. אבל בנדון שאין עיניהם של האנשים כלפי הנשים (וגם) אי"ב משום הליכה אחורי אשה) שפיר דמי. ועצ"ע בכ"ז.

36) ראה ח"י הרד"ל קדושין שם (אף שמדובר באוי"א) בהכרחו של הרמב"ם דבאנשים ונשים הרבה ל"ח ליחוד, "דא"כ אלד"ס ואף ברה"ר ליתסר לעמוד אנשים ונשים".

37) ולהעיר, שגם בירושלמי (הנ"ל) הלשון – "מפני **כבודן** של בנות ישראל שלא יסתכלו בהן", ובתוס' – "שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן האנשים", והיינו דגם למנהג זה (שהנשים לאחר המטה) אי"ז מדינא (והרי לאו כו"ע נהגו כן). ויש לדחות. וראה בשערים מצויינים בהלכה (לזקני זצ"ל, וליבדלח"ט – אבי מורי שליט"א) סנהדרין (שם).

38) ולכאוי זהו עומק כוונת רש"י ומהרש"א (סוכה שם) שהפסוק **מגלה** שאין לחוש משום "הכל בכתב" (דהכל בכתב ל"ש כ"א במקום שיי"ב צורך עבודה* ולא) באופן דהוה אפרושי מאיסורא, אבל בהפרטים אין הנדון (שמחת ביה"ש) דומה לראי' (הספד

*) והנה באג"מ לא ניחא לי' כפי' המהרש"א, דהרי מצינו שמשום "הכל בכתב" דחו למצות כיסוי הדם במוקדשין (חולין פג, ב). ויש ליישב דג"ז נק' צורך עבודת המקדש, משא"כ בנדו"ז שהוא רק לאפרושי מאיסורא. ואכ"מ.

אמנם, להאג"מ "קרא אשכחו" היינו שהוא חיוב מה"ת בכ"מ קיבוץ אנשים ונשים שצ"ל **הבדלת מחיצה** ולכן אי"ז בכלל הכל בכתב. והוא חידוש גדול, ומה מכריח (ומהיכא ילפו לה) דבהספד דלעת"ל הי"ז ע"י מחיצה. ועיי"ש מה שהעמיס בל' הירושלמי (סוכה פ"ה ה"ב) ממי למדו מדבר תורה. אבל ברש"י (דלקמן בפנים ההערה) ל"מ כן. ובלקו"ש חכ"ט ע' 497 מוכח דפי' כמהרש"א הנ"ל.

באנשים לבד ונשים לבד. משא"כ בדבר של צער דאי"צ במחיצה כלל, איזה שיהי', וסגי בגלופי וקני. וקושיית התוס' היא מזה שהנשים לפנים באופן שעניניהם של האנשים כלפיהן, הא לאי"ה ש"ד אפי' בשעת שמחה (להדעות דהטעם הוא "שלא יתערבו").

35) דהנה, במרדכי ותוס' הרא"ש – ממה שהקשו מהא דהקיפוח גזוזטרא שבסוכה נא, ב – משמע דמשום עת צער אי"צ גזוזטרא, הא לאי"ה צ' גזוזטרא (או מחיצה). ואכן, בתוס' הי' אפ"ל (כבפנים) דאי"צ בגזוזטרא וסגי בנשים לאחר' ונשים לפני' (וכמנהג הנ"ל) [ובאוי"א קצת, דהוקשה להם הליכה אחורי אשה (שבברכות סא, א)] ומשו"ה הוצרכו להתי' דייעת צער" אבל בלא צער סגי כשהם באופן ד"לבד" כבדרשה וחופה דלעיל אבל אי"צ גזוזטרא (וג"ז דוחק). אולם, במרדכי ותוס' הרא"ש מוכח דאל"ה צ"ל גזוזטרא (או מחיצה) גם דעד הכתפיים שבאג"מ (הנ"ל), והרי גם בדרשה וחופה סידרו גלופי וקני, וי"ל שהוא **כעין** מחיצה (אף שלי"מ כן ברש"י). ודוחק.

עוד אפ"ל, דשאני לוי' שהו"ע (ציבורי, וממילא באופן) של קיבוץ, משא"כ בחופה (ואפי' דרשה) שאינו באופן של קיבוץ (כ"כ). ועפ"ז, הי"ז הוכחה נוספת לסברא הנ"ל (בפנים ס"יא) שבאג"מ (אבל ראה לקמן

אסומים"), וכן אינו בתרגום קאפח. וראה בכתבי ר' אייזיק ח"א ע' קסו ואילן מה שפי' בל' "שקופים אסומים", עיי"ש. ומתו"ד נ' שנעלם ממנו שפיהמ"ש שלפנינו - שבלה"ק - לא נכתב ע"י הרמב"ם.

והנה, בכמה מהנ"ל יש לדחוק בכוונתם, **דסיבת** הגזוזטרא היא בכדי שלא יסתכלו, אבל באם מביטים כלפי מעלה אה"נ שאפשר שיראו זא"ז. והרי לא כתבו כ"א "שלא יסתכלו" ולא "שלא יראו". והחילוק פשוט (ראה בתר"י ברכות ספ"ג ד"ה ערוה שבראי' בעלמא מותר לקרות ק"ש. ובכ"מ - נסמנו באוצה"פ אה"ע סכ"א סקי"ט אות א).

וי"ל, דשאני בנדו"ז דגזוזטרא, דאין לחוש שיסתכלו כלפי מעלה (משא"כ כשהנשים בפנים ואנשים מבחוץ וכי' שלכן חזרו ותיקנו), ועאכ"כ למעלה מעשרים אמה שלא שלטה בה עינא - עירובין ב, א. וצ"ע במציאות באיזה גובה היתה הגזוזטרא (וראה במחזיק ברכה או"ח סנה"ס ס"י וסי"א. ערוה"ש שם ס"כ). ולהעיר ממש"כ האג"מ (או"ח ח"א סל"ט) שאין לחוש שיסתכלו בכוונה ליהנות, דזה אסור בכ"מ, עיי"ש (לשיטתו).

באג"מ הנ"ל קס"ד שלעת"ל הפירוד הוא רק משום צניעות ולא לחובה³⁹), ומה"ט מלכתחילה תיקנו רק נשים מבחוץ ואנשים מבפנים וכו'.

ועפ"ז, מש"כ בס"ח סקס"ח מל' הפסוק "בחורים וגם בתולות" (ובפי' מקור חסד שם ציין לתיב"ע עה"פ "מחוץ תשכל חרב . . גם בחור גם בתולה", שאפי' במצב דחרב ר"ל צ"ל כן) – היינו לעצם הענין שלא יתערבו זב"ז, אבל אין הכרח שצ"ל באותו אופן דשמחת ביה"ש. (ובלא"ה י"ל שכוונת ריה"ח (כבכ"מ בס"ח) רק מצד מילתא דחסידותא⁴⁰). ולהעיר גם מפרד"א פמ"א שעמדו אנשים ונשים בנפרד במעמד הר סיני (וראה תו"ש חט"ו ע' צ – וכעי"ז בשיחת יום ב' דחגה"ש תשכ"ב סי"ט (נדפס לקראת חגה"ש תש"ס) – שהוכיח מכאן מקור למחיצה בביהכ"נ. ולהנ"ל (שזהו רק "שלא יתערבו") אינו דומה לגמרי).

ה

ומ"מ, מכהנ"ל מוכח דצ"ל לכה"פ אנשים לבד ונשים לבד, וגם בבתיהם (ובענין פרטי) אסור "שיתערבו" (גם כשאינו "לשמחה"⁴¹), וכמ"ש הגאונים ב"מעשים

חבירך (עיי"ש בשו"ת יבי"א. וראה לקמן הערה 62). ומצינו דוגמתו בגמ' (סוטה מח, א) דנפק"מ לבטולי הא מקמי הא. (וראה אג"ק כ"ק אד"ש (ח"ח ע' קפז. ח"כ ע' שמח. ועוד) הוראות בנוגע לפועל בהנ"ל).

ואל תשיבני, דשאני התם דמיירי בבנים ובנות, וספי יש לחוש שלא יתחנכו באופן של תערובת משא"כ באנשים ונשים נשואים וכו' – דז"א כלל, ואדרבה, ראה בשו"ת הב"ח החדשות סנה"ה בנוגע לאמירת שהשמחה במעונו, דבשבת שחרית אין סועדים בקראקא כ"א בחורים ובתולות ואי"כ הרהודי עבירה, ושפיר אפ"ל שהשמ"ב (משא"כ בליל ב' סועדים עם נשים בעולות בעל). [ועצ"ע לפחש"כ הב"ש (אה"ע סכ"א סק"ב) דהסתכלות בפנוי' לכו"ע אסורה מדברי קבלה, אמנם בפיה"מ להרמב"ם (סנהדרין פ"ז מ"ד) נקט דהסתכלות בפנוי' מותרת ושלילת ההסתכלות היא רק מדרך הצניעות והפרישות. ועי' בחי' הצ"צ ברכות (פ"ג מ"ה אות א). וראה בהנסמן באוצה"פ אה"ע סכ"א סק"ז אות ב].

וצע"ק מיבמות (קיד, א) דבר סלי וסליא, ופירש"י הנהג' תינוקות זכרים ונקבות וישחקו. אלא דשם מיירי בתינוקות (והרי שקו"ם באחרונים הנ"ל אודות הגיל שצ' להפריז ביניהם). אמנם בב"ב (צא, ב) אר"י נהירנא כד הוו מטיילי סליא וסלייתא בשוקא כבר שית עשרה וכבר שב עשרה ולא הוו חסאן, וברשב"ם שהיו משחקין נער ונערה (ועי' במהרש"א שם). ומשמע שד"ז בעצמו אינו חסא. וכעי"ז ביומא (יט, ב) שהיו חוסאין, ופירש"י שם משחקין אנשים ונשים יחד ובאים לעבירה, ושם מיירי אפי' בנשואות. (ועי' בשערים מצויינים בהלכה עהש"ס

דלעת"ל). ויומתק אריכות לי רש"י "קרא אשכחו שצריך להבדיל אנשים מנשים ולעשות גדר בישראל שלא יבואו לידי קלקול – דקשיא ליי מדוע מלכתחילה תיקנו באו"א (וכדלקמן בפנים), ועז"כ דפירטי אופן הבדלת אנשים ונשים הוא משום "גדר". וראה לקמן סי"ז ובהערה 87. ופשוט דלי"ש להקשות "ידיו לבא מן הדין וכו'" – כיון שהק"ו הוא רק על עצם הענין דשלילת ק"ר.

(39) ראה לקמן הערה 86 – קצת סייעתא לדבריו.

(40) ראה בארוכה לעיל הערה 32 – כו"כ דוגמאות כיו"ב.

(41) ועפ"ז, מש"כ הרמב"ם שאסור "שיתערבו לשמחה" ל"ד הוא, ובכל גונוי אסורה התערובת*, ונקיט מילתא דשכיחא (ובפרט לגי' זו – "לשמחה"

(* ולכאן מוכח כן ג"כ ממה שאסרו האחרונים בסכינא חריפא (ראה שו"ת אג"מ יו"ד ח"א סקל"ז. שם ח"ד סק"ד. שבט הלוי או"ח ל"א סכ"ט. יביע אומר ח"ד אה"ע סי"ד. וש"נ) התערובת בבתי ספר לבנים ובנות, ושמן הדין צ"ל הפרדה ביניהם. ומקורו טהור ממאירי (קדושין פב, א) שהבין כן בפ"י המשנה שם – דאסור להושיב בנים ובנות שילמדו ביחד.

ועד כאן לא דנו האחרונים להתיר כ"א בשעה"ח כשאין הרבה ילדים, ויש לחשוש שילכו לבתי"ס ופירש"י שמיטו, ובנדוד"ז אומרים לאדם חסא בשביל שיזכה

לבני א"י, וכן בס' הפרדס. וכדמוכח מהספד דלעת"ל, דה"ז רק ל"משפחת בית דוד" (זכרי' יב, יב וברש"י שם), ועכ"ז צ"ל "משפחות משפחות לבד ונשיהם לבד"⁴². וכ"ז דלא כהאג"מ הנ"ל. וכ"פ להלכה בשרידי אש ח"ב ס"ח⁴³.

ודוחק לחלק ולומר דדבר הרשות שאני, ושדרשה וחופה (שבקדושין פא, א וברש"י שם) לוי' (שבסנהדרין כ, א) (שמחת ביה"ש) והספד (שבסוכה נב, א) הכל בכלל דבר שבקדושה. ואף שכן משמע קצת בשו"ת חת"ס (הנ"ל ס"א) שכתב שצריך כוונת הלב כתפלה הודאה והספד צ"ל הפרדה וכו' עיי"ש – הרי חופה דרשה (ולוי') לא נזכרו שם בתת"ס, וטובא יש לחלק⁴⁴. ובלא"ה, ב"מעשים לבני א"י" ובס' הפרדס משמע ברור דקאי גם דדבר הרשות.

[ובפרט שמפורש בב"ח ובב"ש (נסמן לעיל) בשם ס"ח שא"א שהשמחה במעונו כשהאנשים והנשים בחדר א' בסעודת ז"ב כיון שיצה"ר שולט⁴⁵. ודוחק

ולמעיר מטי"ז אה"ע סס"ה סק"ה שכי' ג"כ שבשעת החופה אין הולכין ללוות הכלה, שהרי כל הנשים הולכים עמה ואין להתערב עמהם (ובערוה"ש שם שכשיש תערובת נשים מוטב שלא לילך).

44) אלא שבחת"ס שם מדובר בנדון שרצו לעשות קידוש להודות על נצחון הקיסר (וקרי לה "דבר שצריך כוונת הלב . . . הודאה"), עיי"ש. אמנם, אי משום הא, הרי כמעט בכל דבר הרשות ישנו איזשהו ענין של כוונת הלב בדוגמא דעובדא הנ"ל, ומאי שיר דלית ב"י משום "כוונת הלב", וק"ל. ויתירה מזו – הוכחת האג"מ להתיר סעודת הרשות היא מאכילת קרבן פסח (ראה לקמן הערה 74), והרי אכילתה מ"ע (רמב"ם רפ"ח מהלי ק"פ). וראה לקמן הערה 72.

45) והיינו, לא רק בשמחת נשואין, כ"א גם בסעודת ז"ב וכו'. וכבר נת' (ראה לעיל בפנים ס"ב ובהערה 16), דדוחק לומר (אף שכנראה כ"ד האג"מ) דהיינו רק לגבי אמירת שהשמ"ב, אבל מצ"ע אי"ב חשש.

סק"ח) ובכ"מ, ושקו"ס בדבריו. ויתירה מזו – שכמה פוסקים נקטו כן להלכה – ראה חופת חתנים (פ"ס ס"ט). יוסף אומץ (סמ"ז). ח"נא וחסדא (ח"א ק"ו, א). אמרות שלמה (פ"ה ס"ב). פת"ש (אה"ע ס"ב סק"ח). שד"ח (מערכת חו"כ אות יב). ועוד.

אבל באג"ק ח"ט ע' ג כתב, ד"מש"כ בלבוש דדמיי כקאקי חיוריי – בעוונותינו הרבים רואים אשר, לעת עתה אין הדבר כך. ועפ"ז י"ל דבזמנינו גם הנ"ל יודו דל"ש היתירא הנ"ל. ועוד זאת, דבעוה"ר בכ"מ לבושים באופן בלתי צנוע וכו', וק' מאוד להתיר בנדו"ז מצד הא דדמייין כקאקי חיוריי. וראה בארוכה לקמן הערה 62 בגוף היתיר באופן שרגילות בינינו, והתנאים בזה. ואכ"מ.

(ולא "בשמחה" – ראה לעיל הערה 9), אלא שבנדו"ז דשמחה (ואפי' אכ"ש גרידא – ראה לקמן בפנים) גרע טפי.

42) אבל י"ל דז"א, דסו"ס נכללו גם כהנים ולוים (שם פסוק יג). ויתירה מזו – אולי נכללו גם כל שבגדר "יושב ירושלים" (עיי"ש פסוק י), וכלי הפסוק (פסוק יב). "וספדה הארץ משפחות משפחות". וצ"ע בפשטות הכתובים ובמפרשים על אתר.

43) וכן פ"י בשו"ת אז נדברו חיי"ב סמ"ז ועוד בדעת הלבוש (חלק מנהגים סוף חאו"ח) שהתיר אמירת שהשמחה במעונו כשהאנשים והנשים בחדר א' מפני שהנשים רגילות בינינו – דמירי שרואין זא"ז אבל לא שיתערבו ח"ו. [עיי"ג"כ כמור וקציעה סקנ"א]. (וראה מה ששקו"ט בשוב שי' הלבוש בהנלקט בס' טהרת יו"ט ח"ט ע' קפ ואילך*). וראה לקמן הערה 46.

שם לזקני זצ"ל, ויבדלח"ט – אבי חורי שליט"א (בכהנ"ל).

וי"ל, דפ"י עבירה שם ברש"י היינו זנות, וכבכ"מ בש"ס (ראה תוד"ה ואמר – ר"ה יז, א. ועוד – נסמנו בשערים מצויינים בהלכה סוטה ג, ב ד"ה כל), ואה"י דגוף הענין ג"כ אסור. (ועד"ז יל"פ ברמב"ם יו"ט פכ"א ה"ו) "ולא ימשכו בין שמא יבוא לידי עבירה". ועכ"פ בזמנינו ודאי שאין המצב כבזמן ר"י, וכבר בזמנו נשתנו הסבעים לגריעותא, ופשוט שצ"י להפריד ביניהם. וכמ"ש כדוגמתו בס"ח (סקס"ח) בפ"י הפסוק (זכרי' ח, ה) ילדים וילדות משחקים ברזובותי'.

(* ולהעיר, שהסברא שד"י הלבוש הנ"ל נכתבו ע"י תלמיד טועה מושללת בתכלית מזהביאו לדבריו בבית מאיר (אה"ע ס"ב סק"ט). דרך פקודין (מל"ת ל"ה

לומר שג"ז בכלל דברים שצ' כוונת הלב, ועפ"ז בדבר הרשות גרידא מותר. ומ"מ שא"ה שי"ב משום שמחה, ובהכרח לחלק כן דהרי בדרשה וחופה סגי מה שלא יתערבו (וגלופי וקני), וכנ"ל (ס"ג) באורך, וכד' הכת"ס שהועתקו לעיל (ס"ב), משא"כ בסעודת ז"ב משמע שם דהאיסור (גם) מה שרואין זא"ז⁴⁶.

ועפ"ז, פשוט מינה עכ"פ חדא, דבזמן שמחה מיהת צ"ל מחיצה גמורה אף בדבר (פרטי ושל רשות) שאינו באופן של קיבוץ. ולאידך, בדבר שבקדושה – או דבר שצ' כוונת הלב (כל' החת"ס) – צ' עכ"פ שיהי' "לבד לבד", ועדיין אין כל הכרח מהנ"ל לחייב הפרדה בדבר הרשות⁴⁷ שלא בשעת שמחה (ושלא בשעת אכו"ש⁴⁸), כ"א ע"פ מש"כ הגאונים ב"מעשים לבני א"י" ומס' הפרדס⁴⁹.

ונמצינו למדים בנוגע לפועל, דבמקום צער כהספד דלעת"ל צ"ל "משפחות משפחות לבד ונשיהם לבד" אבל א"צ במחיצה או גזוזטרא, וכן בשעת לוי' סגי שהנשים יוצאות לאחרי (או לפני) המטה⁵⁰. ולכאו' ה"ה בעת חופה ודרשה ובכל קיבוץ אנשים ונשים גרידא (שאי"ב קירוב הדעת) סגי שיהי' אנשים לבד ונשים לבד (אף במקום שאי"ב צער)⁵¹. וכן ראינו בנוגע לפועל, בהנהגת כ"ק אד"ש⁵² בשעת הדרשה⁵³ (שיחות בכינוס צבאות ה' ובתהלכות ל"ג בעומר ובכינוס לחברי כולל תפארת זקנים לוי"צ וחכמות נשים וביחידות לאורחים ברמ"צ וח"כ)

ודוחק גדול. והוא היפך משמעות דבריהם לגמרי. וראה לקמן בפנים בסוף הסעיף.

50) אלא, שבפועל נהגו לאחרי המטה דוקא, וכלי השריע (יו"ד סשנ"ט ס"א) "ואין לשנות", והוא "מפני כבודן של בנות ישראל שלא יביטו בהן" (כנ"ל הערה 37 מהירושלמי), אבל מעיקרא דדינא סגי בהעדר תערובת, וא"צ במחיצה (גם נמוכה – ראה לעיל הערה 34 ובשוה"ג) או גזוזטרא, וכנ"ל (ס"ד) באורך.

51) וכמובן, שבפועל – כל המרבה להחמיר בכל כיו"ב הי"ז משובה, וכהנהגת אב"י ור"ב (קדושין פ"א, א) שסידרו גלופי וקני שלא יבואו לידי ק"ר.

ועוד זאת שיש טעם גדול להחמיר ולומר דבדבר (ציבורי) שהוא באופן של קיבוץ – אף שאי"ב קירוב הדעת – צ"ל גזוזטרא ומחיצה (ועכ"פ גלופי וקני) מדינא (וכ"מ באיזהו מקומן באג"מ – ראה לעיל הערה 4), וכדמשמע מדי המרדכי ותוס' הרא"ש (לפני שנת"ל – הערה 35, ועיי"ש לבאר באו"א).

52) אבל ראה לקמן שוה"ג הדי להערה 63.

53) ויל"ע, גופא דעובדא היכי הוה בשעת הקהל (לפני שתיקנו תיקון גדול. ולהעיר מאוה"ח ר"פ קדושים. בי' הגר"א למדות פ"ב מ"ה. ועוד שזה היי בבית שני. ובכ"מ בדא"ח (לקו"ת ר"ה נז, ג. ועוד)

46) ואף שכי' בס"ח (סשצ"ג) "שהנשים יושבות בין הנשים", מ"מ בסוף הענין כי "לראות בנשים", וכן הלי' בפוסקים. וכ"מ ממה שהתיר הלבוש (חלק מנהגים סוף או"ח) לברך שהשמ"ב מטעם שהנשים מורגלות בינינו (ראה לעיל הערה 43 ובשוה"ג שם), דודאי מיירי בגוונא שאינם מעורבים זבי"ו ח"י, דלא גרע מהספד דלעת"ל שאין יצה"ר שולט. וכן פ"י בכונתו בשו"ת אז נדברו (נסמן לעיל הערה 43).

47) אמנם, באג"מ (נסמן לעיל הערה 4 בסופו) דד"ת לא גריעי מעניני חול, וכיון שאין מחמירין בדבר הרשות אין שום טעם להחמיר בשעת הלימוד.

ומכיון שכן, לדין שגם בשעת הלימוד צ"ל עכ"פ שולחנות נפרדים (במקרים מיוחדים ויוצאים מן הכלל), וכנ"ל בפנים (ס"א), מקום לומר שאי"ז חומרא יתירה בשעת הלימוד (דאפושי פלוגתא לא מפשינן, ובפרט שענין הנ"ל (דד"ת ל"ג מעניני חול) הוא ענין שבסברא, ומהיכא-תיתי לחלוק בדבר וכו'), ואדרבה – כן צ"ל בכל דבר הרשות, ושאיין מקום לחלק בין דרשה ולוי' לשאר דבר הרשות. וכן מסתבר.

48) ראה לקמן בפנים – הסברא דאכו"ש גרע טפי משאר דבר הרשות. ואכ"מ.

49) אא"כ נאמר דהגאונים מיירי בקיבוץ גדול.

שהאנשים והנשים היו במקומות נפרדים אבל בלי מחיצה, אף בביהכ"נ⁵⁴, ואין אחר מעשה רב כלום.

ובמקום שמחה כשמחת ביה"ש (וכל כיו"ב⁵⁵) צ"ל גוזזטרא (מחיצה) דייקא, שהרי כשראו שנגרם ק"ר תיקנו וחזרו ותיקנו עד שראו שאפשר לשלול זה רק ע"י אנשים למעלה ונשים למטה. וכן הדין בכ"מ שמחה כבחתונה וסעודת ז"ב (שבב"ח ובב"ש) הנ"ל.

ועדיין יש מקום עיון, במקום שיש אכו"ש, וכן בכ"ע של קירוב הדעת (בלא שמחה יתירה) אי סגי שיהי' אנשים ונשים לבד, או שצ"ל מחיצה דוקא⁵⁶ – דהרי

54) ומשי"כ באחרונים (נסמן לעיל הערה 32) דאסור לעשות חופה בביהכ"נ שלא יתערבו אנשים ונשים במקום קדוש – פשוט שהוא בנדון ששייך במציאות (וקרה בפו"מ) שהגיעו לידי ערבוביא ממש. וכמשנת"ל (שם) בישוב מנהג הספרדים שנהגו לערוך חופה דוקא בביהכ"נ, עיי"ש.

55) ולהעיר שבמעשה רוקח על הרמב"ם (הלי יו"ט הנ"ל) ובב"י הגר"א (שו"ע או"ח סתקכ"ט) ובמור וקציעה (שם) כתבו במקור הדין שלא יתקבצו בגנות ופרדסים לאכול ולשתות – שהוא מהא דהקיפוח גוזזטרא שבשמחת ביה"ש. ועפ"ז – בכ"ע של שמחה דינו כשמחת ביה"ש.

56) והעולם – מלי העלם והסתר – נוהגין באכילת הרשות בישיבה מעורבת, ויש המסתייעים מדי האג"מ הנ"ל, אבל כבר נת' הדוחק שבסברא זו ובפרט לאור משי"כ הגאונים ב"מעשים לבני אי"י" ובסי' הפרדס לאסור במפורש בעת סעודה (ודוחק להעמיד כל הנ"ל שלא כהילכתא ושהן תקנות וכו', ובפרט מלשונם: "אסור להתערב"). וגם בדעת האג"מ – לא נז' בשום מקום שיותר בתערובת ממש. וראה לקמן הערה 74.

ורבים יחכמו, ברצותם לצאת ידי"ח איסור תערובת אנשים ונשים בסעודה – לסדר אכו"ש ללא מקומות ישיבה בחושבם לנפשם שבכגון-דא ודאי הותרה הרצועה. וברור הדבר כשמש, שאין כאן שום היתר, ולא מצינו בהלכה שום חילוק בין ישיבה מעורבת לעמידה מעורבת. (ומוכרח הוא מאיסור תערובת בעת לוי' כנ"ל ס"ד) אף שהוא במעומד. ואדרבה – קרוב הדבר לומר דבעמידה גרע טפי כיון שהוא באופן של קיבוץ ובאים לידי עבירה (וכן העלה בסי' הצנע לכת (אלניסון) פ"א הערה 65 – גם לשיטת האג"מ הנ"ל). וכ"ז נוסף על הפריצות שבדבר להתערב וללכת אנשים ונשים בערבוביא ואיסור הליכת אחורי אשה (שו"ע אה"ע סכ"א) ולעבור בין הנשים (שו"ע אדה"ז הלי' שמירת גוף ונפש ס"ט) ואיסור אכילה ושתי' מעומד

שרוב החומרות וגזירות וכו' היו בבית שני), בזמן שהיו נשים בפנים ואנשים מבחוץ*, והמלך הי' יושב על בימה של עץ בעז"י (משנה סוטה מא, א) – האם נאמר שהמלך הי' יושב עם הנשים.

ולכאוי' אינו מסתבר כלל לומר כן (וכלי' רש"י ד"ה ר"י – סנהדרין כ, א: "וכי) אורח"י דדוד להלך עם הנשים), וגם יתכן שיי"ב משום יחוד. ואכ"מ.

כן צ"ע, להמ"ד שהקהל הי' בהר הבית (תוספתא סוטה פ"ז), והרי בהר הבית – גם לאח"ז – לא היו גוזזטראות**. ואיך נתקיים הפס"ד שכולן "חייבין להקשיב אזנס לשמוע" (לי הרמב"ם חגיגה פ"ג ה"ה) אא"כ מי שאינו יכול לשמוע (שם הי' וע"י בלח"מ שם). ובלי החינוך (מצוה תרי"ב): "שיקהלו הכל יחד בזמן אי מן הזמנים לשמוע דברי' ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם אנשים נשים וטף". ולכאוי' מאי-שנא ממש"כ האלשיך (סי"פ קדושים) ע"ד ההקהל בשעת אמירת פרשת קדושים (שרוב גופי תורה תלויין בה) שהיתה שם מחיצה מפסקת. (וראה בזה לעיל הערה 32). וצ"ע ק.

* ולהעיר שמשמעות המשנה (דלקמן בפנים) שהקהל הי' "במוצאי יו"ט", והיינו בלילה, באותו זמן (ומצב) דשמחת ביה"ש (שגרם לאח"ז לק"ר עד שתיקנו תיקון גדול וכו'). ובאחרונים שקו"ט אם הוא דוקא בלילה – ראה בהנסמן באנציקלופדיא תלמודית ערך הקהל ח"י ע' תמו. וראה ג"כ שיחת ב' דחזוה"מ תשי"ג (תורת מנחם התוועדות ח"ז ע' 36. וש"נ). שיחת ג' דחזוה"מ תשי"ג (שם ע' 62). ואכ"מ.

** ולהעיר מהשקו"ט (ראה לקו"ש חכ"ס ע' 72 הערה 13. ולהעיר מלקו"ש חכ"ס ע' 497. אג"מ או"ח ח"א סל"ט) אי הכל בכתב קאי על כל הר הבית, וביותר לפי הי"א (הובא לעיל הערה 30) שצ"ל מחיצה המבדלת רשות ומשו"ה צ"ל ענין קבוע, שבזה יש משום הכל בכתב. ולא מצינו שידונו בכ"ז.

בגנות ופרדסים שאסור שיתקבצו (אפי' בלי תערובת, כמשמעות ל' הרמב"ם) מיירי ברגל ובזמן שמחה⁵⁷. ועכ"פ, ברור ממש"כ הגאונים ב"מעשים לבני א"י" ובס' הפרדס דאסרו תערובת⁵⁸ בכ"ע של אכו"ש (גם דגמ"ח⁵⁹). [ולהעיר ממשנ"ב סתקכ"ט סק"ב שדבר זה נוהג תמיד ולא דווקא ברגל (ויש לדחות, דמ"מ זהו רק כשיש שמחה)]. ואיך שלא יהי', מוכרח הוא שבכל אופן (גם שלא בזמן שמחה) צ"ל אנשים לבד ונשים לבד, ובמש"כ מדרשה חופה ולוי' וכו' הנ"ל (וי"ל, שצ"ל אפי' מחיצה והפסק⁶⁰).

ללא שמחה, או בכ"ע של קירוב הדעת) שאינו דומה לא לשואין ולא לחופה.

ליתר ביאור: מצינו בכ"מ שאכו"ש מצ"ע גורמת לחיחות הרוח (ראה שו"ע אדה"ז ספ"ט ס"ה (לענין אכילה קודם התפלה). סתר"ח ס"ח (לענין אכילת עיוה"כ). ובכ"מ), ועד — שהאכו"ש היא הגורמת שמחה, דאין שמחה בלא אכו"ש (מו"ק ט, א) ואין שמחה אלא במקום סעודה (סוכה כה, ב). ומשו"ה הדגיש הרמב"ם "להתקבץ לאכול ולשתות", ועד"ז בס' הפרדס "בין בסעודה בין במחול בין בכ"ע" (וראה הערה 56 דמשמע שמדמה לה למחול). [ויתירה מזו — דמצינו שהשתמשו בלי "אכילה" לכוונה זו (כתובות סה, ב). ובפרטיות — כשהוא על היין (והרי אכל ולא שתה אכילתו דם (שבת מא, א. וראה ברכות מ, א לענין מים)], שהיין גורמת לענינים בלתי רצויים (ראה סוטה ב, א. ושם ז, א: הרבה יין עושה) כיון שגדולה לגימה שמקרבת (סנהדרין קג, ב) ושכיחא שכרות וק"ר⁶¹. [וכע"ז מצינו לענין אכילה בשעת מנחה — שו"ע אדה"ז סקכ"ט ס"א (לענין ברכת כהנים) סתר"ז ס"א (לענין וידוי ליל יוה"כ)]. ולהעיר מלי' ס' הפרדס "השחוק והמשתה עאכו"כ", וכן בלי' הרמב"ם "ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה" (וראה הערה שלפנ"ז).

וי"ל, דמה"ט גינו כ"כ סעודת הרשות (ראה פסחים מט, א. וראה רמב"ם הלי' דעות פ"ה ה"א-ב) כיון שגורם למכשולים וכו' (ראה — לדוגמא — מסכת כלה פ"א) דהשחוק וק"ר מרגילין לערוה (אבות פ"ג מ"ג). ויש לקשר עם מאחז"ל (סנהדרין כג, א — הובא להלכה בשו"ע או"ח סק"ע ס"כ) דנקיי הדעת שבירושלים לא היו יושבין בסעודה אא"כ וכו'.

* (אף ששתי' שהיא בכלל אכילה אינה משכרת, כ"א יין שלאחר המזון (רמב"ם דעות פ"ה ה"ג). וצע"ק. ולהעיר מס' המכתם ברכות מה, א באיסור צירוף נשים להשלים זימון, שבברכהמ"ז שהוא במקום שכרות יש לחוש יותר משום פריצותא. וראה לקמן שוה"ג ה"ה להערה 74 בגוף הענין דצירופן לזימון.

שבהלכות סעודה (באה"ט או"ח סקט"ז. שו"ע אדה"ז סרצ"ו סט"ו (שם רק לגבי ת"ח — ע"י במחה"ש שם סק"ד. מט"א סתר"ר ס"ד)) וכהנה רבות. וד"ל.

ולהעיר מלי' ס' הפרדס: "אסור להתערב אנשים ונשים בין בסעודה בין במחול", והיינו דמדמה לה למחול וריקודי תערובת, אף שג"ז במעומד, וידוע כמה התריעו הגדולים אשר בארץ נגד ריקודי תערובת, אף כשאין נגיעה וכו', כ"א מצד עצם התערובת (אלא ששם הוא דרך חיבה). ויתירה מזו, דמשמע קצת דבסעודה גרע טפי ממחול.

(57) ועוד זאת, דבגנות ופרדסים הי"ז (בציבור ו) באופן של קיבוץ, וגרע טפי (ראה לעיל הערה 5. וש"נ). וא"כ אפי"ל דגם לולא השמחה, ומצד האכו"ש עצמה, אסור, משא"כ בבתיהם שצ"י רק שלא יתערבו. ועוד יליע בזה (וראה לעיל הערה 28).

(58) ראה לעיל הערה 20.

(59) לכאוי' הי' אפשר להוכיח כן מירושלמי (שבהערה 28) דממנין זקנים בבתי משתאות. אבל י"ל (ננוסף על העיקר שאין הכרח לאסור התערובת והקיבוץ כ"א שצ"ל שמירה וכו', עוד זאת —) אולי שאני התם שהוא בבתי משתאות (וכנ"ל הערה 19 בפ"י "בית המשתה"), וכעין מש"כ הרמב"ם "ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה", כיון שבבית המשתה הוא מקום של שמחה. וראה בהערה הבאה.

ואת"ל כן, אולי אפי"ל (בדוחק עכ"פ) ולפרש כן בלי הגאונים ב"מעשים לבני א"י" דקאי בבית המשתה שהוא מקום שמחה, ומשו"ה צ"ל אנשים לבד ונשים לבד. אמנם, מלשונם נראה דמיירי בכל אסיפה וקיבוץ דאכו"ש הן בבית המשתה והן לגמ"ח, עיי"ש. ויתירה מזו — בס' הפרדס דאסור שיתערבו בין בסעודה ובין בכ"ע.

(60) ולסברא זו, שאני חופה ודרשה וכו' שאין שם קירוב הדעת כ"כ. והרי בשו"ת כת"ס (דלעיל ס"ב) חילק בין שמחת נשואין לחופה, דבסעודת נשואין שאני שהוא "אחרי אכלו ושתו כדי שבעם ומתוך שמחה וחדוה", משא"כ בחופה. וצ"ע בנדו"ז (אכו"ש

ואולי ספק זה הוא ההסברה⁶¹ להיתר – במקרים מיוחדים ויוצאים מן הכלל⁶²

יש לו משתה אנשים לבד ונשים לבד אף החתן כן". ומשמע, דזהו רק דרכם של מלכים. ואוי"ל, דהכוונה שבמלך דרכו לעשות "משתה" בקיבוץ גדול, ומשו"ה ה"ז באופן ד"אנשים ונשים לבד", ואף החתן צ"ל כן ברוב עם (דאל"ה א"מ – איזה כבוד וגדולה יש בזה). וע"י בשו"ע אדה"ז סתר"מ סי"ד דמי קצת דמצוה יש לעשות שמחת נשואין ברוב עם. ובסי בתי כנסיות סת"ע כי כע"ז שהחתן דומה למלך וברוב עם הדרת מלך. וראה ברשימת היחידות שבסי שמחת עולם (לאופר). וש"נ.

ולפ"ז י"ל ג"כ בנוגע למנהג אכילת "טעג" שנהגו בני הישיבות מלפנים (ראה בסי יון מצולה ועוד) שהבחורים אכלו עם בני הבית, ובמקורות לתולדות החינוך בישראל (ח"א ע' 33-31) מביא מתלמידו של תרנ"ד איך שהסבו יחד הוא וזוגי וכב"ב ובני הישיבה – די"ל דאקראי בעלמא ובקיבוץ קטן שפיר דמי.

ולהעיר ג"כ משר"ת הבי"ח החדשות סני"ה (הובא בשוה"ג להערה 41) דבבחורים ובתולות אי"ב הרהורי עבירה, ושפיר י"ל שהשמ"ב. אמנם בנדו"ד מיירי שהסבו ג"כ (בד"כ) עם בעלת הבית. ועוד יש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

[וחמותי ראיתי אור, מצאתי את שאהבה נפשי, בלשונו הזהב של כ"ק אד"ש במענה לשאלה אודות מסיבת גיוס כספים ("דינר") בתערובת אנשים ונשים, במקום שספק שמא יסרבו לבוא ולתרום וכו' (נדפס בבית משיח גליון 71 ע' 10): "למה ידחו ח"ו ודאי דיר"ש (ודכל הנוכחים שי") מפני ספק דממון (ודאחדים שי")?!" כלומר: דאף שמדינא מקום להתיר וכו', מ"מ ברור שהוא היפך היר"ש, וכנ"ל. משא"כ בנוגע לשיעורי תורה – במקרים יוצאים מן הכלל – שהוא ספק (או ודאי) **דהוספה** ביר"ש. וק"ל].

62) ואף שזהו רק במקרים יוצאים מן הכלל, ובכדי לקרבן לתורה – צע"ג לומר שהתירו דבר האסור מדינא מכח טעמים כאלו (וראה אג"ק ח"ט ע' קצה), וכדמוכח מזה גופא שלא הותר בישיבה מעורבת, וצ"ל דבכגון-דא ל"ש עת לעשות להי הפרו תורתך (ראה – דוגמאות לזה – ברכות סג, א. יומא סט, א. גיטין ס, א). ובדומה לזה, ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי"א שהתיר לדרוש בתערובת אנשים ונשים (לשיטתו), דאל"ה יסרבו לבוא, אא"כ ה"ז בשעת התפלה, דאז ל"מ טעם הנ"ל.

וראה משי"כ בשרידי אש ח"ב סי"ח כנ"ל, דרק במקום שאי"ז איסור מפורש יש לסמוך על עת לעשות

וע"י ברש"י (ד"ה ולשמחת – מו"ק כב, ב) דשמחת מריעות אינה שמחה כ"כ כנשואין. והיינו שקצת שמחה יש בזה – לגבי אבילות (וראה שו"ע אדה"ז רסתצ"ג. שו"ע או"ח סתקנ"א ובמג"א שם סק"י. שו"ע יו"ד סצצ"א ס"ב). וראה הערה הבאה.

61) ויתירה מזו בטעם ההיתר רק באופן יוצא מהכלל – דפשוט שלכתחילה יש להשתדל לא לבוא לידי כך, והרי אפי' אחורי אשה אסור ללכת (שו"ע אה"ע סכ"א), וא"כ הה"נ להסב (ולאכול) יחד באופן שיוכלו להסתכל זב"ז. [אלא שאין זה מספיק להכריח ולחייב דין מחיצה, וכמשנת"ל (שוה"ג האי להערה 16) שלא בכ"מ שיש חשש הרהור **תיקנו** מחיצה. וראה בהערה הבאה, שבדברים שאינם אסורים **מעיקרא דדינא** שייך להתיר באופן יוצא מן הכלל, עיי"ש].

אבל, להעיר משר"ת באר חיים מרדכי (ח"ג סמ"ט) שאסור שיאכלו האנשים ונשים יחד בחדר א' במושב זקנים. ולהעיר ממנהג ק"ק בגדד שהנשים אכלו בפני"ע בכל שבת ובאו רק לשמוע הקידוש (ראה בא"ח פי בראשית שנה שני). ובמעגל טוב (השלם) להחיד"א (ע' 56) כותב, שבתוניס מעולם לא ישבו בשולחן א' עם הנשים.

וי"ל במקור הנ"ל דבכ"מ מוכח שלא היו מסובין יחד בסעודה – ראה קידושין ע, א: **נשדר** ע"י מר שלמא לילתא. ברכות נא, ב: אדהכי **שמעה** ילתא. ועכ"פ, מנהג צניעות ודאי הוא כדמוכח בב"מ פז, א: הנה באוהל, צנועה היתה. אבל ראה התוועדיות תנשי"א ח"ג ע' 246 הערה 20 בשוה"ג (לענין אחר). ולהעיר מרות רבה (ה, יא), וילקוט שמעוני שם (רמז תרד) שמשום צניעות אמר לה בועז לאכול עם הנערות דייקא (ולהעיר מרות רבה ד, ו. וע"י שבת קיג, ב. וראה לקמן הערה 62. ואכ"מ). אבל בפ"י משיב נפש לרות רבה הנ"ל מפרש באו"ח שהדיוק רק בנוגע **לדיבור** בלשון הנ"ל, עיי"ש. ובילקוט מעם לועז (רות ב, ג) מביא מאגרת שמואל שהזמינה לאכול עם האנשים, "ותשב מצד הקוצרים" משום צניעות. ועיי"ש (ב, כא-כד) עוד מהנ"ל. וראה שו"ע אדה"ז סתר"מ סי"ד ע"ד חדר מיוחד לחתן ולכלה, וכשרוצין לשמחן נכנסים לשם לאכול ולשתות. וי"ל, דאי"ז "קיבוץ". אבל ראה ברש"י דלקמן הערה 68. ויש להעיר ג"כ ממגילת אסתר (א, ט) דמוכח דבקיבוץ גדול נהגו גם או"ה לעשות משתה ושמחה לאנשים ונשים בנפרד. וביערות דבש ח"א (כג, ב) האריך – ע"ד המוסר – איך שצ' ללמוד ק"ו מאחשוורוש (אבל בפ"י מנות הלוי למג"א, ועוד פירשו דאדרבה – משום צניעותה עשתה ושתי כן). וצ"ע ממדרש תלפיות (הנ"ל הערה 16): "מה המלך

מהנשים" (שו"ע אה"ע סכ"א) ובכגון-דא התירו לקרבן לתורה.

וכעין זה כתבו האחרונים (דרך פקודיך מל"ת לה חלק הדיבור) בדבר שנמצא לאיסור בדברי חז"ל א"פ להתיר בשום אופן מטעם שהנשים מצויים בינינו ודמ"א כקאקי חיורא, דהרגילות מבטלת רק האיסור מחמת חסידות, כיון דאינו עושה שום רושם ** . [ואולי יש לקשר עם ההסברה (דלקמן בפנים ס"ו) דהאיסור (באופנים מסויימים עכ"פ***) הוא איסור **עצמי**, ולא רק מחשש הרהור. אמנם, אי משום הא, נתבאר לקמן שגם איסור תערובת אנשים ונשים הוא איסור עצמי, ועפ"ז נפל בבירא ההיתר בסי' דרך פקודיך (הנ"ל) להתיר תערובת אנשים ונשים מטעם הנ"ל (ראה בזה בשוה"ג להערה 43). ויש לחלק, דהתם מיירי בנידון **שוראים** זא"ז אבל אין תערובת ביניהן. ואכ"מ].

ולהעיר בענין דוגמתו (ושייך להנ"ל) – בנוגע למאחז"ל – קדושין פ"א, ב) הכל לשי"ש, וכתב הרמ"א

משא"כ במחיצה של 4 רגל שאפי' בשעה"ז אין להתיר. [ולהעיר מאג"ק ח"ח ע' לד שהפרדה בביה"ס היא דעת יחיד - דעת יחידו של עולם. עיי"ש].

** ולדוגמא: ראה בשו"ע או"ח סע"ה ס"ב דבשערות הבתולות מותר לקרות ק"ש כנגדן אף שיש מחמירין - ראה מג"א שם סק"ג. שד"ח אס"ד מערכת ד בתחילתו. ועיי"ש ברמ"א לגבי שערות של נשים שרגילות לצאת מחוץ לצמתן. אמנם, אדמו"ר הצ"צ (בשו"ת אה"ע סקל"ט ס"ב. שער המילואים ח"א סמ"ה. חי' עהש"ס ברכות רפ"ג אות ג) השיג ע"ז מטעם הנ"ל דבמקום שהוא ערוה ל"מ מנהג ורגילות, עיי"ש. ול"ד לפני' וידי' (ורגלי') שזדכן להיות מגולה ול"ש בזה ערוה (שו"ע אדה"ז שם ס"א. ועוד).

ולהעיר, שגם אלו שהקלו בזמנינו לקרות ק"ש כנגד שער מגולה בנשים (ראה ערוה"ש או"ח סע"ה), מ"מ בבשר הגוף לא הקלו, דל"ש בזה היתר מחמת רגילות (ראה בהנסמן בסי' כבודה בת מלך ע' קטב).

ויש להעיר, ממה שהתיר בלקט יושר (פריימן ע' 37) לילך אחורי אשת חבר או אחרי אמו משום דבזה"ז אין מזהרין כ"כ, וצע"ג. ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט ס"ג) כ' זהו משום שרגילות הנשים בינינו. ובדרך פקודיך (שבפנים ההערה) כ' דמה"ס לא הקפידו כ"כ בשיחה עם האשה. ועצ"ע בכ"ז.

*** ושם נתי, דיש לחלק בין האיטורים, דתערובת אנשים ונשים הוא איסור **עצמי**, משא"כ הא ד"כל כבודה וגו', עיי"ש. ואו"ל, ולחלק בין הדבקים, דאיסור התערובת הוא איסור עצמי, וילפינן לה מקרא ד'וספדה הארץ', משא"כ איסור ההסתכלות. ועפ"ז, א"ש וביותר מה שהתיר כ"ק אד"ש בשעה"ד בישיבה נפרדת וללא מחיצה, וק"ל.

להי, משא"כ בדבר האסור מדינא, דרק לחז"ל הותר על סמך הנ"ל [ויל"ע במרדכי (ברכות פ"ג אות ה) דכעת שדרים בין הגוים יש להתיר ללמוד בשמיעת קול זמר אשה משום עת לעשות להי (ועיי' שו"ע אדה"ז סע"ה ס"ו דאם יכול לכוון שאינו משים לב אליו מותר, והוא מתר"י ברכות פ"ג (יו, א – בדפי הרי"ף)]. ועוד ילה"ע מכס"מ ה' ת"ת פ"ג הי"א שהתיר קבלת שכר בלימוד לאחרים משום עת לעשות. ואכ"מ].

והרי אסור להחטיא חבירו בעבירה קלה להצילו מחטא חמור, דא"א לאדם עמוד וחטוא בשביל שתזכה (מנחות מח, א. אמנם בתוד"ה חטא משמע דלהצילו מעבירה מותר. ועיי"ש בחק נתן מה שפי'. ובשו"ע אדה"ז סנ"ד ס"י"ב נפסק בהנ"ל להתיר. ועיי' בשו"ת יבי"א או"ח ח"א ס"ל. ואכ"מ). ובע"כ שזהו רק חומרא* בבחי' "מאוד מאוד צריך להתרחק

(* להעיר מחש"כ בערוה"ש (יו"ד סרמ"ב סס"ו) דכשמתירין איסור בשעה"ד, בע"כ שזהו העיקר לדינא, אלא שכשאין שעת הדחק יש להחמיר. וכעין זה בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סקצ"ד) דאאפ"ל בהיתר דהפי"מ, דלכו"ע אסור ולדידי' מותר, אלא שהוא רק חומרא, וכשיש הפ"מ שבקינן אהילכתא. וכבר קדמם בכ"ז בתורת חטאת בהקדמה (צו"י בקו"א לשר"ע אדה"ז יו"ד סכ"ג סק"י). וצע"ק ממה שמצינו כמ"פ דבשעת הדחק סומכין על דעת יחיד (קו"א לשר"ע אדה"ז סתל"ז סק"ח בסופו). וי"ל דזהו רק כשיש גם הפ"מ (קו"א לשר"ע אדה"ז סרנ"ב סק"ב). ועוד דזהו דק בדרבנן (עיי"ש). וראה כללי הפוסקים וההוראה (פרקש) - כללים צט, קי. קונטרס תורת ההוראה והמנהגים - שבסוף ס' שערים מצויינים בהלכה - לוקיני זצ"ל אות יז. [אבל י"ל דבנדוד"ה ה' גם בפ"מ. וד"ל].

ואולי י"ל כן גם בנדוד"ז, דמצד שעת הדחק ולקרוב לתורה אפשר לסמוך על דעת יחיד ולהתיר שיעורי תורה בישיבה נפרדת, משא"כ כשאין שעת הדחק דהולכין אחר רוב דעות.

[ואולי יש לקשר עם משמעות המרדכי ותוסי' הרא"ש (שבהערה 35) ושמעיקרא דדינא בכל **קיבוץ** צ"ל מחיצה, ובשעה"ד יש להקל כדעת יחיד, ואין הכרח למש"כ בהערה 63 דשיעורי תורה חמורים מסתם קיבוץ כיון שי"ב קירוב הדעת, עיי"ש - אף שלפ"ז עצ"ע ובירוד החילוק בין דרשה וחופה שהסתפקו בגלופי וקני לשאר קיבוץ].

וכעין זה יל"פ ולתוון במש"כ באג"ק (ראה שוה"ג הא' להערה 34. וש"נ) שבמחיצה של 4 רגל צע"ג אם מותר להתפלל שם ע"פ דין, ולאידך בהך דלמעלה מקומת איש [לפחות - 6 רגל] כתב שאפשר לפעול בזה **במשך הזמן**, אף דלדידי' ס"ל מעיקרא דדינא שהמחיצה ענינה שלילת ההסתכלות. וי"ל כנ"ל דבשעה"ד ולקרוב לתורה סמך על דעת יחיד (האג"מ), והורה לפעול בזה במשך הזמן,

– למסור שיעורי תורה⁶³ בשולחנות נפרדים⁶⁴ באופן ד"ל בד⁶⁵.

אלו הן איסורים עצמיים. ולהעיר מצפי לחגו"ר פכ"א הי"ד. פכ"ב הי"א). שאיסור יחוד הוא גם במקום שאא"פ שיבואו לכלל ביאה. וראה אנציקלופדיא תלמודית ערך יחוד (חכ"ג ע' תרלו ואילך). ואכ"מ.

63) דמחד גיסא אין זה מקום שמחה וכו' כבסעודת נשואין, ולאידך – יש בו משום קירוב הדעת, ומשו"ה שאני מדרשה וחופה. ומנא אמינא לה (נוסף על החילוק הפשוט מסברא בין דרשה לשיעור, והרי בענינים כגון-דא צי להתחשב עם המציאות בפועל, וכעין ד' החינוך שהועתקו בשוה"ג האי להערה 16), דמצינו בחז"ל יחס מיוחד לדרשה ופירקא, ובפרט בריגלא, שאז באו קהל גדול, כולל נשים וע"ה (וראה ה"ל ת"ת לאדה"י ספ"א), וכמו שמצינו אצל השו"מית (ראה ר"ה טז, ב. ספר חסידים ששי"ג), וכנ"ל מקדושין (פא, א) שהי"י "סקבא דשתא" וסידרו גלופי וקני ולכן הוצרכו לדרוש באגדה דוקא המושכת הלב (ראה רש"י ד"ה מוטב – שבת לא, ב) והקפידו ביותר שלא יהיו שאלות וקושיות (ראה פסחים קי, א: משום דאותבן בפירקא. מו"ק ה, א: בשבתא בריגלא לא הוה מקשי ל"י, וממילא אי"ב משום קירוב הדעת כ"כ. וכ"ז בניגוד למה שהי"י נהוג במתיבתא (שיעורי הישיבה) שהרב יושב וכולן מוקפין לפניו כעטרה (רמב"ם ה"ל דעות פ"ד הי"ב), שורות שורות (ראה ב"ק ק"ז, א. ובפרטיות – בדברי רב נתן הבבלי שבס' יוחסין השלם – קונטרס אלה המעלות ע' 137) ואין התורה נקנית אלא בדיבור חברים ובפלפול התלמידים (אבות רפ"ו – בשינוי), ועי' ברמב"ם ה"ל ת"ת (פ"ד הי"ח-ה) הפרטים בסוגי השאלות וקושיות שמותר לת"ל לשאול*. והיינו שהוא באופן של קירוב וכו'. ולהעיר מ"ל רש"י (ד"ה סקבא – קדושין שם) ש"נושאין ונותנין זה עם זה" ומשו"ה הי"י מרגיל לעבירה (אלא, דשם קאי בדרשת הרגל, ודלא כנ"ל. אולם בתוס' (שם) הוא בלי אחר: "ונותנין עין זה על זה"). ומכיון שכן, י"ל שבדרשה (ופירקא) המיועדת לקהל הרחב**

* ומצינו בכ"מ שהקפידו שלא להחריש ח"ו בד"ת - ראה רש"י (ד"ה אלא - ברכות ג, ב) "שהכל חייבין לספר בהן". ובס' שערים מצויינים בהלכה עהש"ס (לזקני זצ"ל) על אתר ציין שם לחז"ל (כס, א), שאמרו יוכל אף לד"ת (יעשה עצמו כאלם) ת"ל צדק תדברון. וכן אמרו (שם ו, א) אם יודע תל' ברבו שיועד להחזיר לו טעם בין (משא"כ בקדושין נב, ב שקנתרניס הם ולא ללמוד תורה הם באים). וצ"ל שבפירקא ודרשת הרגל שאני שאינה מיועדת לשקו"ט וכו'.

** אלא, שי"ל להיפך דכשמועדת לקהל הרחב הי"ז באופן של קירוב, וגרע טפי.

אה"ע סכ"א ס"ו (מהתוסי שם) דכשכוונתו לשי"ש מותרת ההשתמשות באשה, ובחי' הריטבי"א סוף קדושין כי כן לגבי הסתכלות באשה ולשאול בשלומה (וכן התיר ש"ש באשה מטעם זה בשו"ת מהר"ם שיק אה"ע סני"ג), ובכ"מ התירו כו"כ ענינים כיו"ב***. ולאידך גיסא – בס' החינוך (מצוה קפח) [בהמשך למשי"כ לעיל מיני שחז"ל לא הזכירו כל הפרטים והשאר יזהר כאו"א לשמור אי"ע לפי מה שימצא את גופו – ראה בזה בשוה"ג האי להערה 16] כותב בזה"ל: "ומי"מ לפי הדומה מכל מה שהזכירו חז"ל אין אדם רשאי לזוז ממוסרם הטוב, ואע"פ שהוא מוצא עצמו חשוך התאוה קצת, לא יאמר כיון שאני מוצא עצמי כן מה אכפת לי אם אסתכל בנשים, כי יודע אני בעצמי שלא יתעורר יצרי בכך – שהרבה אמרו כן ונכשלו". ובע"כ שצ"י לחלק בכ"ז בין ענין לענין (וכמ"ש הפוסקים, שבפועל אין להקל לגבי איסור הסתכלות – ראה בהנסמן באוצה"פ סכ"א סק"י"ט אות ב, אף שמצינו דבנוגע להשתמשות באשה וש"ש הקלו. וצע"ק). ולהעיר ג"כ מב"ש אה"ע שם סק"ט דברחיצת ידים לא הקלו מטעם זה.

וי"ל, עפמ"ש בחינוך שם במה שבזמן השי"ס לא היו קצת מהן חוששין למה שאסרו חז"ל בנשים (ראה כתובות יז, א: רב אחא מרכיב לה אכתפי'. ואולי י"ל שז"כ הגמי שבת ק"ג, א: וכי דרכו של בועז לדבק עם הנשים... אמר שרי לאידבוקי בה) – דבמקום מצוה דוקא הוא "שהיו מקילין קצת". ומשמעות דבריו – שהקלו רק במה שאסרו חז"ל לגדר כשהוא לשי"ש (ובמקום מצוה), ולא באיסורים מה"ת ח"ו****, וגם בדברנן גופא – לא בכ"ע הקלו, והרי לא התירו יחוד וכיו"ב (ואולי הי"ז שייך להשקו"ט הנ"ל אי איסורים

*** ראה בעוד יוסף חי (פ' שופטים) להתיר מטעם זה מה שהנשים נושקות ידי ת"ח. ובחלקת מחזקת (אה"ע סכ"א סק"י) בהיתר חיבוק ונישוק לבת בתו - צירף מאחז"ל הנ"ל דהכל לשי"ש. וכע"ז שם סק"ט בחו"ג לאחותו הקטנה. וראה בשו"ת שרידי אש ח"א ס"ח שהשתמש בכלל הנ"ל בנוגע לקול באשה כשרבים שרים זמירות ש"ק ובב"א. ואכ"מ.

ולהעיר מי"ש קדושין פ"ד סכ"ה, אף שהביא חזמרת הס"ח (לענין שהשמ"ב) בספרו בכתובות (פ"א ס"כ) וגיטין (פ"א ס"ח). ואכ"מ.

**** כ"ה לשי" החינוך שם שההסתכלות אסורה רק מדרבנן כמפורש בדבריו. ובגוף הענין ובשיטות הראשונים - ראה בהנסמן באוצה"פ אה"ע סכ"א סק"ז אות א. ותמוה, שלא ציין לדברי החינוך הנ"ל.

[ומ"מ, עדיין יש מקום לבע"ד לחלוק ולומר, דבענין פרטי (שאינה של שמחה) שאינו באופן של קיבוץ, אפשר שיהיו אפי' מעורבים זב"ז, וכדמשמע באג"מ הנ"ל (לשיטתו), ונצטרך לומר דהספד דלעת"ל מיקרי ענין ציבורי⁶⁷, וכן דרשה⁶⁷ וחופה⁶⁸ (שברש"י קדושין) [וכן נדחוק⁶⁹ בד' הגאונים וס' הפרדס הנ"ל]. ואפי' לדידן דגם בחתונות צ"ל בהפסק מחיצה (ודלא כהאג"מ⁷⁰), מ"מ שאני התם שה"ז

64) ואולי הי"ז כעין גלופי וקני. ועפ"ז (וכסברא זו – ראה לעיל הערה 35) בכל קיבוץ – איזה שיהי' – צ"ל לכה"פ כעין גלופי וקני, ומה"ט סידרו מחיצה בעת הדרשה (כבמרדכי שבהערה שלפניו) במקום גלופי וקני, אבל ההי"ן שולחנות נפרדים וכיו"ב.

65) ולהעיר משו"ת הרדב"ז (ח"ג סתפ"א) שהתיר לנשים לעבוד עם האנשים (אף שיש בזה פריצות וכו') בתנאי שלא יעשו מלאכת הריקום בשולחן א' עם האנשים, ומדבריו מוכח ג"כ דלא ניחא לי' בזה, והוא רק משום כדי פרנסתם. וי"ל, דהוא מטעם הנ"ל דגם בזה יש משום קירוב הדעת. וצ"ע במציאות ימינו – ההיתר לנשים ללכת לעבוד במקומות שיש שם אנשים ובקיבוץ גדול. ואולי גם בזה שייך "מוטב שיהיו שוגגין", או כד' הרדב"ז הנ"ל דמשום כדי מחייתם יש להתיר ובתנאי שישבו בשולחנות נפרדים. ולהעיר מילקוט מעם לועז (רות ב, ט. שם כא) ממפרשים שבועז מינה את רות להשגיח על הקוצרים. וי"ל, ואכ"מ. [ולהעיר, שבאג"מ (דלעיל הערה 4 בסופו) מספקא לי' ג"כ – גם לשיטתו – בטעם ההיתר בזה בזמנינו (משא"כ בשו"ת משפטי עוזיאל חו"מ ס"ו שהתיר בריוח). וראה אג"ק חי"ד ע' תמא אודות הרצאות למורים ומורות במעורב, עיי"ש].

66) ראה לעיל הערה 42. וראה ג"כ לעיל הערה 2.

67) וכנ"ל הערה 63 שהיו באים ברוב עם, עיי"ש.

68) וצ"ע במציאות, אי חופה דאז הי' ענין ציבורי. ולהעיר מסוכה כה, ב: "בני החופה פטורין מן הסוכה", וברש"י שם ד"ה משום יהוד – "דרך ביאה ויציאה שם לרבים". ואכ"מ. ועיי"כ בהנסמן לעיל הערה 61.

69) וראה לעיל הערה 49.

70) אף שאינו לכלל הציבור כולו כ"א למוזמנים. אמנם בב"ח ובב"ש (שמזה למדים חובת מחיצה בחתונות) חילקו בין אנשים ונשים מועטים בליל ב' בקראקא, לריבוי אנשים שבשבת בסעודה ג' – ראה לעיל הערה 16. והיינו, דגם אם נאמר שהעדר אמירת שהשמ"כ אינה מוכיחה חובת מחיצה (שכנראה כ"ד האג"מ – כנ"ל ס"ב ובהערה 16), מ"מ בשבת בסעודה ג', ודאי – גם למנהג קראקא – דצ"ל אנשים לבד ונשים לבד, אף שאינו לכלל הציבור כולו כ"א

ה"ז באופן שאי"ב כ"כ קירוב הדעת ומשו"ה התירו עיי' ישיבה נפרדת, משא"כ בשיעור (רגיל) שיי"ב משום קירוב הדעת***, ויתכן לומר שצ"ל מחיצה. וראה במקור חסד (לס"ח סשי"ג) שחילק כנ"ל בין דרשה למתיבתא בנוגע להשתתפותן של נשים (בענין אחר).

ואת"ל כן, יתיישב מש"כ המרדכי (הובא לעיל סוס"ג) ע"ד מחיצה שעושים בעת הדרשה, דלכאוי' בגמי מוכח שהסתפקו בגלופי וקני, אף שהי' בקיבוץ גדול יותר (וכאמרם ז"ל (ברכות ו, ב): אגרא דפירקא ריהטא ואגרא דכלה דוחקא) – די"ל (בדוחק) דהכוונה ב"דרשה" שבמרדכי הוא כעין שיעור. וצ"ע. וראה הערה הבאה.

ועכ"פ – אם אין ראוי לדבר, הכרח יש, דהרי מצד אחד מצינו בדי' כ"ק אד"ש לאסור שיעורי תורה אפי' בישיבה נפרדת כ"א במקרים מיוחדים. ולאידך – מעשה רב (לי' הגמי' – שבת כא, א) שנהג כ"ק אד"ש בעת הדרשות (שיחות) שהי' ללא מחיצה (וכנ"ל בפנים). וצ"ל כנ"ל***.

***) דאף שעל מלמדי תינוקות להסיל בהן אימה (רמב"ם הל' ת"ת פ"ב ה"ב) ואין לו לאכול ולשתות ולנהוג ק"ד בפניהם (שם ה"ה) וכאמרם (כתובות קג, ב) זרוק מרה בתלמידים, ובל' הרמב"ם (שם פ"ה ה"ז) "כיושב לפני המלך", וכמו שאמרו בנוגע לרבה (שבת ל, ב) יתיב באימתא ופתח בשמעתיא – הרי שם גופא אמרו דפתח להו במילתא דבדיחותא ובדחי רבנן, וברש"י שם – לפתוח לבס וכו' (וראה לקו"ש חי"ז ע' 72 ואילך בהנ"ל ובב"י (סוטה מז, א) "שמאל דנחה וימין מקרבת", ושם בפ"י מאחז"ל (שבת שם) דבת"ח שיושב לפני רבו צ"ל שפתותיו נוספות מר, ופירש"י מרירות מחמת אימה). ולא הקפדן מלמד (אבות פ"ב מ"ה), ועל הרב לאוהבן (רמב"ם הל' ת"ת פ"ה ה"ב), ועיי"ש ברמב"ם (פ"ב ה"ה) דזרוק מרה בתל' קאי באופן שמתרשלים מד"ת וכו'. ועכ"פ, ברור שצ"ל איזוהו יחס של קירבה, הן בין רב לתל' והן בין התל' עצמן (וראה בכ"ז המ"מ וציונים שבסו"ס "שלבי החינוך לתורה" (כהן, נה"ח)). וכ"ז ל"ש בדרשה כללית (ולא רק לתל') ש"מתקבצין כל העם מכל הכפרים" (ל' אדה"ז בשו"ע סתכ"ס ט"ב). וק"ל.

****) אא"כ נחלק בין הנושאים, דתלוי באם "הדורש הוא אדם גדול שמחזיר העם בתשובה... לעבדו באמת", או ש"הדורש לא הגיע למדה זו" (ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ז – לענין אחר). ודחוק.

מקום שמחה. אלא שכ"ז דחוק, דא"כ מהיכא-תיתי – לדידן – להצריך מחיצות בחתונות, ושאיני שמחת ביה"ש שהו"ע ציבורי⁷¹. ועכצ"ל דלא פלוג בין צורך קיבוץ או לא, וא"כ הה"נ הא דצ"ל "לבד" כבהספד דלעת"ל – יש ללמוד מזה לכל קיבוץ גם פרטי (וכנ"ל, דהספד דלעת"ל ה"ז רק למשפחות בית דוד⁷²).

איברא, דמל' הרמב"ם יש לדייק (כנ"ל ס"ב) דבבתייהם יש להזהיר שלא יתערבו בשמחה, אבל עצם הקיבוץ ש"ד (גם בזמן שמחה), ודלא כמ"ש הב"ח וב"ש הנ"ל שיצה"ר שולט כשרואין זא"ז וא"א שהשמחה במעונו⁷³ בסעודה שבבתייהם. ויש לדחות⁷⁴.

פרטית – הרי בשו"ת חת"ס נקט בכלל "דבר שצי כוונת הלב" גם קידוש לנצחון הקיסר. ועפ"ז מאי שייר, וכנ"ל הערה 44. ועוד זאת, שהדוחק שבכ"א מהנ"ל להחשיבו כדבר שבקדושה גדול מדי להתיר על סמך זה בסעודת הרשות סתם. (וכ"ז נוסף למה שגינו חז"ל עצם הענין דסעודת מרעות וסעודת הרשות, וכנ"ל הערה 60).

ועכ"פ, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, ובכל האחרונים שהעתיקו חומרת הסי"ח – לא עלה ע"ד אי מהן לפרש ולומר "טעמא דקרא" שהוא דבר שבקדושה, וכיו"ב, וכתבו בפשיטות "שיצה"ר שולט", ושטעם זה – הוקר רגלך וגוי, ומכללא דמילתא – דבכל תערובת אנשים ונשים יש ליזהר, וכסתימת לי הגאונים ב"מעשים לבני אי"י" ובסי הפרדס.

73 לפי שנת' דשללו ג"כ עצם הענין, ולא רק אמירת שהשמ"ב – ראה לעיל הערה 16.

74 ובכמה אופנים – דמיירי שאינו באופן של קיבוץ כלל* (ראה לעיל הערה 5. אבל ראה לקמן הערה 79 בסופה) ובאקראי (ראה שוה"ג הבי להערה 16) ובקרובים (ראה שוה"ג הגי להערה 16).

והנה, באג"מ הנ"ל הוכיח לשיטתו להתיר הקיבוץ בענין פרטי מהא דאשה נמנית על ק"פ (והכלה הופכת פניי משום בושה – פסחים פו, ב**), וצריך לאוכלו הערה 5.

** אבל לפי התוס' (ד"ה הכלה) דחייבת להפוך פניי ומשום צניעות (עי' בתו"ט ועוד) – אדרבה, סייעתא קצת יש דבלא"ה אסורה משום צניעות לאכול שם. ועפ"ז י"ל דהא דנקט כלה הוא [לא (רק) משום שדרך להסתכל בה (אף שאסור להסתכל בכלה – עי' בתו"ט וב"לקוטי" שנדפסו במשניות ווילנא) וכדמשמע קצת ברש"י ד"ה בושה, כ"א] דבכלה שכיחא מילתא ספי, כיון שדרכה לאכול עם האנשים שבאו לשמחה (משא"כ נשים

למוזמנים. אלא שצ"ע במציאות ימיהם, דיתכן שלא הגיעו בהזמנה דוקא, בעיירות ודורות מלפנים.

71 ראה לעיל הערה 1 ע"ד מידת החיוב להשתתף, ועכ"פ – בפועל "כל העם באין לראות ולשמוע", עיי"ש.

72 ויש לדחות, די"ל שהמקור לגבי חתונות אינו משמחת ביה"ש, ובלא"ה שא"ה שהו"ע של מצוה (וכ"מ משו"ת חת"ס חו"מ סק"צ שמשמחת ביה"ש ילפינן לכ"ד שצי כוונה, וכנ"ל – אבל ראה לעיל הערה 44) משא"כ בחתונה, וכן נראה שחילק ביניהם באג"מ (אף שגוף סברתו צ"ע – ראה לעיל הערה 1) – כ"א דילפינן לה מגנות ופרדסים שברמב"ם שאסור להתקבץ ברגל לאכול ולשתות (אף שגם בזה י"ל שהו"ע של מצוה, ומאי-שנא משמחת ביה"ש. ובפרט להנת"ל הערה 1 שגדר שמחת ביה"ש הוא חביבות יתירה בקיום שמחת יו"ט). ועפ"ז נצטרך לדחוק ולומר שג"ז (שמחת הרגל) נקרא ענין פרטי, ועפ"ז היי אפ"ל דרק במקום שמחה (כחתונה ושמחת הרגל) אסרו אפי' בענין פרטי. אבל כ"ז אינו מסתבר כלל, ודוחק גדול.

ונוסף לזה, הרי בכמה מהאחרונים (ראה לעיל הערה 55) הראו מקורו דהרמב"ם [לא מ"סקבא דשתא ריגלא" ופ"י הערוך (דלעיל הערה 28) כ"א] מגוזזטרא שבשמחת ביה"ש. ובע"כ דלא-שנא כלל וכלל, ומזה שאסרו הן ברגל הן בשמחת ביה"ש, והן בחתונות, אף שבחתונות אי"ז תערובת של קיבוץ ציבורי – צ"ל דגם בקיבוץ פרטי, ובכל אופן (גם כשאינה של שמחה – כבדרשה וחופה) צי ליזהר שלא יתקבצו.

ואפי' את"ל ולדחוק דלא אסרו קיבוץ פרטי כ"א כשהו"ע של מצוה או של שמחה, ועפ"ז קיבוץ פרטי גרידא שאינה של מצוה ושל שמחה שאני מדרשה חופה, לוי', הספד, שמחת ביה"ש, שמחת הרגל וחתונות דבכולן י"ב משום מצוה באיזשהו אופן (ובכמה מהן – גם שמחה), ועפ"ז נתיר סעודת הרשות

כשיושבין על שולחן אי או כשמסובין יחד באופן של קביעות (בשולחנות נפרדים) כזמן השיס (ראה שו"ע אדה"ז סקצ"ג ס"ב. ובפרטיות – בסקס"ז סט"ו וט"ז). [ושאני ב' חבורות שכרואות זאי מצטרפות, שמדובר שמלכתחילה נחלקו לבי חבורות ע"מ להצטרף לברכה (שו"ע אדה"ז סקצ"ה ס"ב)] וכשאין רואות זאי – ודאי שאין מצטרפות (שם). ושקו"ט באחרונים (ראה שד"ח אסי"ד מערכת ז ס"ו. כה"ח סקצ"ה סק"א. א"א מבוטשטאטש מהדו"ת שם) כשיש הפסק מחיצת זכוכית או של נקבים. ובע"כ דבנדו"ד מיירי שרואות זאי. ודוחק לומר דמיירי שהשמש מצרפן (כבסקצ"ג שם).

ויש לדחות בכה"ל, דמיירי באקראי****, ואינו באופן של קיבוץ כלל**** ולקרובים, וכ"ל,

- וע"פ פ' הרמב"ם בפיה"מ שם, דקאי באיסור יוצא מחוץ למחיצתו, דהיינו הבית שנאכל בו) - הרי ט' בגדולה וא' בקטנה מצטרפין (שו"ע אדה"ז ס"ב ס"ח) ומחיצות עראי שאין מגיעות לתקרה אין שמן מחיצות (עירובין ע"ט, א ובתוד"ה ש"ח) ומועיל עירוב אי לכולן (עירובין ע"ב, א ובתוד"ה במחיצות). וע"י בשו"ע אדה"ז שם סכ"א ובמ"מ וציונים. ומ' דהוא אפי' באין רואין אלו את אלו. וראה השקו"ט במחזיק ברכה וערוה"ש (נסמנו לעיל הערה 34 בשוה"ג הב') אי אפשר לצרף העומדים בגזוזטרא שבעז"ל למנין. ושם הוא בנדון דרואין אלו את אלו. וע"י במנ"ח (מצוה טו סק"ב) דמחיצות דהכא הוא כמחיצות שבת (ועיי"ש סק"ג). ועו"ל בכ"ז, ואכ"מ

****) ומה שאין לצרפן לזימון - ה"ט מפני שנראה כפריצות כשניכר צירוף נשים עם האנשים בזימון שאומר המברך נברך בצירוף כולנו" (ל' אדה"ז שם ס"ז) משא"כ, עצם אכילתן כאחד (באופן שאין ניכר צירוף). ומזכיר כן ממה שאסור לצרפן אפי' עם בנה ובעלה. (אבל בתר"י שם בשם ד"י כתבו בזה "מפני שאין חבורות נאה", ומשמע דהחבורה עצמה (ללא הזימון) אינה נאה. אבל ראה בשו"ע אדה"ז דהביאו בהמשך לסברת הר"ן (הנ"ל) שניכר צירוף בזימון. ואכ"מ). ומה"ס, מצטרפות כשיש זימון בלעזם, וכל' הרא"ש (שו"ת כלל ד אות טז) ש"יוצאות בזימון של אנשים כיון שמסובין יחד".

*****) ולהעיר ממאירי (ברכות מה, א) באיסור צירוף לזימון - מפני שאין ישיבת נשים חשובה קבע אצל זכרים. ואולי גם מזה יש ללמוד הילכתא גבירתא. ואכ"מ.

*****) ומ"ש שנמנו מ' ונ' משפחות, דלכאוי' ה"ז קיבוץ גדול, וגם דוחק להעמיד כ"ז בקרובים - ראה לעיל בשוה"ג הג' להערה זו.

ועוד יש להעיר, דלסברא הנ"ל (שבשוה"ג הה' להערה זו) באיסור צירוף לזימון מפני שניכר צירוף בזימון - יל"ע, אי בקיבוץ גדול וברוב עם שייך לומר שבגוף אכילתן יחד לא ניכר צירוף. ואולי י"ל דבעצם האכילה יחד לא ניכרת (כ"כ) הקביעות, משא"כ בהזימון.

בבית אחד. וכמ"פ נמנו עליו אפי' מ' ונ' משפחות***. (ולכאוי' צ"ל ללא הפסק מחיצה - ראה פסחים שם****). ומזה שאין עושין חבורת נשים עבדים וקטנים משום פריצותא (פסחים צא, א) מוכח דבגדולים בני חורין ש"ד (אג"מ הנ"ל).

וכן יש להוכיח משו"ע או"ח (סקצ"ז) שאין ג' נשים יכולות ליחלק ולזמן לעצמן, ומשמע (ושו"מ שכי"כ בשו"ת משפטי עוזיאל חו"מ ס"ו) דעצם האכילה יחד אי"ב פריצותא****, והרי קביעות לזימון היא

דעלמא), ומ"מ חייבת להפוך פני'. ודוחק קצת. וגם צ"ע להפ"י דבהכלה התירו לה להפוך פני' (ראה מפרשי המשנה. ואכ"מ).

***)) כ"מ קצת באג"מ שם. אבל, בפסחים (סד, ב) מצינו רק י' משפחות. ובמד"ר איכה (פ"א, כ) אפי' מ' ונ' ואפי' ק' - היינו מ' ונ' בנ"א ולא משפחות.

****) אמנם, יש לדחות, דמאן יימר דלא מיירי בהפסק מחיצה, דהא קיי"ל כשיטת ר"י שהפסח נאכל בבי' חבורות (עיי"ש בש"ס. ושקו"ט בדעת הרמב"ם. ואכ"מ). ועוד, דגם לר"ש מספקא לן בגמ' (לרב אשי) אי נפרסה מחיצה הוי כבי' חבורות, והעלו בתיקו.

ובלא"ה (ה"י) אפי'ל, דגם למ"ד דמיחשב כבי' חבורות - התם ה"ט, כיון שנפרסה מחיצה באמצע אכילתם ושלא לדעתם (ראה מאירי שם שהדגיש שהוא במקרה ושלא לדעת, עיי"ש. וע"י צ"ח ועוד מפרשים ואכ"מ. ולכאוי' כ"מ קצת בירושלמי פסחים פ"ז ה"ג דפליגי כשיושבין ואוכלין ופקעה עליהן הקורה (ראה יפה עינים כאן, ודלא כפי' הקה"ע ופנ"מ שם)), דאלת"ה, עדיפא הול"ל דבזמן שאין בי' חבורות רואות אלו את אלו אין מצטרפות, וכיו"ב, ולמ"ד דאין הפסח נאכל לבי' חבורות (ולא מיפסל משום יוצא מחוץ לחבורתו, ומכמה סעמים - ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך יוצא בקדשים ע' רב וש"י. ואכ"מ). ועצ"ע.

ולהעיר ג"כ מד' הרמב"ם (הל' ק"פ פ"ס ה"ג) דבבי' חבורות האוכלות בבית אי צ"ל היקף לכל חבורה, וגם הפיכת פניהם לבי' צדדים (ועיי"ש בכס"מ שנתקשה בזה. וכפי' הב' בכס"מ - כ"ה במאירי. וראה בפ"י קאפח). ומשמע, דמחיצה לחוד [באם נאמר ד"היקף" היינו מחיצה, ועכ"פ מחיצה כל דהו - עיי"ש בכס"מ. וראה מרכ"מ כאן ועוד. וראה תו"ש ח"ב ע' 172 הערה תרסג וש"נ. ושם, משו"ת ברכת אברהם (לר"א בן הרמב"ם) ס"ח דאינו במחיצת בנין אלא אפי' במחיצת כלים. עיי"ש. וראיתי בקרית ספר (שם) - דמפרש להרמב"ם מ"ש במשנה (פסחים פ"ו, א) "והמיחם באמצע" דהיינו שצ"ל "כעין מחיצה". וראה תו"ש. ואכ"מ]. לא מהני למישווי' בי' חבורות ואכ"מ. וא"כ שפיר י"ל דמיירי בהפסק מחיצה, ועכ"פ - מחיצה "שלא יראו מעורבין" (כל' הרמב"ם) - דעד הכתפיים (שבאג"מ).

ואף גם אם נאמר דמזמינן לה לדיני צירוף לתפלה ומחיצה מפסקת (וכנגמ' שם פ"ה, ב. ועיי"ש בתוד"ה וכן

ו

ועצ"ע, בנוגע למחיצה בביהכ"נ, שבפשטות מקורו משמחת ביה"ש (כמ"ש החת"ס בשו"ת חו"מ סק"צ. מהר"ם שיק או"ח סע"ז. ועוד), דלכאו' שאני שמחת ביה"ש שיי"ב שמחה, ובפרט להנת"ל (ס"ד) דהספד דלעת"ל אינו באופן של מחיצה או גזוזטרא ו"דיו לבא מן הדין" (משא"כ בשמחת ביה"ש שבאו עי"ז לידי ק"ד, ולכן תיקנו שנשים למע' ואנשים למטה⁷⁵).

ויש ליישב, דלאחרי שתיקנו "תיקון גדול" בשמחת ביה"ש נשארה הגזוזטרא לכל קיבוץ אנשים ונשים, איזה שתהי', בביהמ"ק⁷⁶. ו[הנה ברש"י סוכה שם ד"ה והקיפוח כ' שהגזוזטראות תיקנו בכל שנה מחדש (וראה הגהות יעב"ץ שם דקושיית הגמ' היכי עביד הכי קאי אזיזין שקבועים שם. וכ"ה בראב"ד הל' ע"ז פ"ו ה"י שלשעתה היתה. אבל] ברמב"ם הל' ביהב"ח פ"ה ה"ט שהיתה קבועה [גם הגזוזטרא]. וראה בנו"כ הרמב"ם ביהב"ח פ"א ה"ט⁷⁷. ולפ"ז י"ל דאי"ז משום שמחה גרידא, כ"א שבמקדש בכלל צ"ל זהירות יתירה דאין נוהגין בו ק"ד, וה"ה בביהכ"נ⁷⁸.

75) באג"מ הנ"ל כי דמקום לומר דביהמ"ק נצטוו על מורא מקדש, ומשו"ה הוצרכו למחיצה, וא"כ הי"ה בביהכ"נ מדרבנן עכ"פ (וי"ל גם מה"ת, עיי"ש). ואכתי תיקשי, דסו"ס בביהמ"ק באו בפועל לידי ק"ר משום שמחה, ומהיכא-תיתי לומר (ולתקן) כן בכל קיבוץ שבביהכ"נ.

76) ולהעיר מהגהות יעב"ץ (קדושין נב, ב) שאסור לאשה לעמוד בעזרת אנשים בכל פעם שישנס שם אנשים כגון שמחת ביה"ש.

77) ובמים חיים על הרמב"ם שם ציין לירושלמי מגילה פ"א שמפורש כהראב"ד. וראה בכתבי ר' אייזיק ח"א ע' קטו ואילך שהאריך בכ"ז.

78) ועצ"ע, דא"כ אזדא לה ההוכחה לחתונות ומקומות של שמחה שמחוץ לביהכ"נ, אא"כ נאמר דהכרח המחיצה בחתונות אינה משמחת ביה"ש (וכדמוכח בשו"ת חת"ס חו"מ סק"צ הנ"ל) כ"א מהשוטרים שבגנות ופרדסים, שמה נראה שאסרו הקיבוץ בריגלא במצב של שמחה, וכנ"ל הערה 72.

[ואולי י"ל דמשיטת הרמב"ם שהגזוזטרא היתה קבועה הוכיחו דין מחיצה לביהכ"נ. ולאידך, משיטת רש"י שתיקנו גזוזטראות מחדש במיוחד לשמחת ביה"ש משמע דזהו דין מיוחד לענין של שמחה ומכאן הוכיחו דין מחיצה בחתונה. וג"ז דחוק. ועוד יל"פ באו"א. ואכ"מ].

משא"כ במסיבה רגילה שפיר י"ל כמ"ש הבי"ח ובי"ש (מס"ח) דא"א שהשמי"ב כיון שיצה"ר שולט ואינו מן הדין שישבו אנשים ונשים באופן שרואין זאי"ז (עכ"פ בזמן שמחה). [ואף שבבי"ח ובי"ש מיירי ג"כ בקרובים – ראה לעיל שוה"ג הגי' להערה 16 לתרץ, ושלא יסתור מדי הגאונים ב"מעשים לבני אי"י, עיי"ש]. ועכ"פ, גם אם נאמר דמהנ"ל מוכח להתיר האכילה ללא מחיצה – אא"פ בשו"א להוכיח ולהתיר האכילה בערבוביא ממש.

וכאן המקום להעיר, דפשוט שההיתר דיחוד אנשים ונשים הרבה (שבאה"ע סכ"ב ס"ו) – אינו מוכיח כלום דאפ"ל דמיירי שאינם בערבוביא כ"א אנשים ונשים לבד, או באופן עראי ובאקראי (ראה שוה"ג הבי' להערה 16) וגם אינו באופן של קיבוץ (ראה לעיל הערה 5).

[ולהעיר, שמסברא אפ"ל דבקיבוץ גדול ביותר (משא"כ "הרבה" שבאיסור יחוד) גרע טפי, כיון שיכולים לבוא לידי ק"ר (וכעין משי"כ הרמב"ם הנ"ל). וראה באג"מ הנ"ל, דדין זה שלא יהיו מעורבים משום ק"ר הוא להיפך מאיסור יחוד, דעיקר האיסור הוא דוקא כשיש הרבה אנשים ונשים (ובמק"א – הובא בשוה"ג הבי' להערה 16 הנ"ל – כתב להתיר להתפלל באקראי כשיש רק ב' נשים). ולאידך, סברא לומר דבקיבוץ קטן ביותר י"ב יותר משום קירוב הדעת וכו'].

ובלא"ה, מצינו מקור אחר למחיצה בביהכ"נ⁷⁹, והוא מתנדבא"ר פ"ח (הובא בילקו"ש תצא רמז תתקלד) ש"לא יעמוד בין הנשים ויתפלל מפני דעת הנשים אלא יקדש מחנהו חמשה אמות לכל צד"⁸⁰. [ומ"מ, לשי' האג"מ הנ"ל, חובת המחיצה בביהכ"נ הוא רק כשהוא באופן ציבורי, ומשו"ה ס"ל לחלק בין בית האבל שפתוח לרבים לבית חתן, וצ"ע איך יפרנס מש"כ בתנדבא"ר הנ"ל, דהוא משום לתא ד"והי' מחניך קדוש"⁸¹, אא"כ נאמר דבאקראי בעלמא שאני⁸²]. וכפשוט, די ש להאריך ולפלפל וכו', ולכל קושיא יש תירוץ, וגדול כח המנהג לחייב מחיצה בביהכ"נ גם אם אי"ב חובה (ראה מהר"ם שיק אה"ע ספ"ז. מהרי"א אסאד חאו"ח סל"ח. מחולת המחנים ס"ג. ועוד). וח"ו לשנות מנהגן של ישראל, אפי' כקוצו של יו"ד⁸³.

יתאספו והן יעמדו בחוץ (עיי"ש בשו"ע אדה"ז) – מנא לן להתיר ליכנס בעזרת אנשים (והרי בביהכ"נ של נשים" הי' גם בזמנם, ונזכר כבר בראשונים – ראה לעיל הערה 31) שקדושתה חמורה יותר (ראה שו"ת מהר"ם מלובלין סני"ט. וראה שו"ת הצ"צ הנ"ל אות ב. ושקו"ט בכמה מהאחרונים בזה – ראה הנסמך בשו"ת דבר יהושע ח"א סצ"ו. הנסמך בסי' חי משה או"ח סקני"ב סוס"א. סקני"ג ס"ב. ולהעיר מחכמ"א (כלל פו סט"ו) דאין לעזי"נ קדושה כלל. וצ"ע). [ויש להעיר מפני הראב"ד לתמיד פי"ז מ"ב דצי להתרחק מהנדה ד"א ומטמאה באוהל, עיי"ש בארוכה. וראה ג"כ אג"ק ח"ג ע"י שעד בטעם שלא נהגו ליזהר בחומרות כעין הנ"ל. וי"ל, דבביהכ"נ שאני שהחמירו בו טפי. וכסברא זו – ראה בהנסמך בסי' הנשואין כהלכתם פי"ט הערה 99 בטעמי האיסור להעמיד חופה בביהכ"נ (ובסיום הענין – ראה לעיל הערה 32)].

80) ויתירה מזו – דמקום לומר ע"פ הנ"ל דיסוד דין מחיצה בביהכ"נ הוא משום חילוק רשויות, ול"מ הפסק גרידא (ראה לעיל הערה 30).

81) אבל אין להקשות מהא דשקו"ט האחרונים (נסמן בשוה"ג האי' להערה 34) בגובה המחיצה, וילפי לה משמחת ביה"ש – די"ל שהוא כעין גילוי מילתא" בעלמא בפרטי המחיצה, לאחרי שיודעים כבר ממק"א ע"ד המחיצה עצמה. וק"ל.

82) ראה לעיל בשוה"ג הבי' להערה 16.

83) וראה שעי"ת סקני"ג סקכ"ז דצ"ל דרך מיוחד לאנשים לבוא בביהכ"נ. ובתורת חסד (סט"ז) שאינו דרך ישרה שיבואו האנשים על הנשים לבית הי.

אמנם להנתי' לקמן בפנים במקור דין מחיצה בביהכ"נ – שאינו שייך לשמחת ביה"ש – אין הכרח לכהנ"ל, ושפיר י"ל בפשטות דמזה שנגרם ק"ר בשמחת ביה"ש ילפי"נ דבכ"מ שמחה צ"ל מחיצה וכו'.

79) ועוד י"ל בהכרח מחיצה בביהכ"נ ממק"א (נוסף להמבואר לעיל ס"ד בסופו), וע"פ מה שאמרו בקידושין (נב, ב) אשה בעזרה מנין, וברש"י דאסורות ליכנס לעזרה (ועיי"ש בתוס' ועיי"כ בתוס' הרא"ש והגהות יעב"ץ שם). ובגליוני הש"ס (שם) מציין לירושלמי מע"ש (פ"ה הי"ג) דמוכח כרש"י דאסורות ליכנס לעזרה (וראה בפ"י גה"ש וציון ירושלמי – לירושלמי שם. וקצ"ע באג"מ או"ח ח"א סל"ט בסופו שהביא רק לדעת התוס'. ובשו"ת דבר יהושע ח"א ס"ח האריך דגם לדעת התוס' הי"ז דבר שאינו הגון). והרי לכמה דעות (ראה אנציקלופדיא תלמודית ערך ביהכ"נ. ושי"נ. וראה שו"ת הצ"צ או"ח ס"כ אות ד. ובארוכה – לקו"ש חליו ע"י 126) קדושת ביהכ"נ כקדושת ביהמ"ק, ויתרה מזו – כעין קדושת היכל.

ולהעיר ג"כ מהא דשקו"ט הגאונים אי מותרת נדה ליכנס לביהכ"נ משום שנאי ואל המקדש לא תבוא (ראה סי' האגור סימן אישפח בשם סי' המקצועות. סי' הרוקח ששי"ז – שלמדו מפסוק הנ"ל), והמנהג להחמיר (שו"ע אדה"ז ספ"ח ס"ב. ושי"נ. וראה או"ז ח"א שש"ס ובמחזוריו (הלי' נדה לרש"י – סתצ"ח) דמנהג טהרה הוא ויפה עושות), וכ"ז דלא כהסוברים (ראה רבינו ירוחם נתיב כו סוף ח"ג. ועוד) ד"מינות גדולה היא" (ראה בכ"ז בסי' התקנות בישראל – תקנות הגאונים במקומו). ואף למאי דקיי"ל להתיר (כעיקר הדין) במקום שיה"י להן לעצבון שהכל

ז

ולהעיר, דלכאו' צ"ב בעצם הענין דהספד דלעת"ל, דאי אין יצה"ר שולט מדוע צ"ל "לבד". ומ"ש מנבואת זכרי' "עוד ישבו זקנים וזקנות וגו' ילדים וילדות משחקות ברחובותי". ואף דשאני התם שהוא לאחרי תחה"מ (כבתוד"ה באורי' – מכות כד, ב. וראה לקו"ש חכ"א ע' 379. ושם – גם לגבי "עוד ישמע וגו' קול כלה", אף שקול באשה ערוה. וראה בכ"ז בשיחות קודש תשכ"ה ח"א ע' 335 (חלקו נדפס בהדרן עמ"ס מכות שבסו"ס תורת מנחם – מנחם ציון), ושם מקשה להדיא מדברי הב"ח וב"ש הנ"ל שא"א שהשמ"ק כשיצה"ר שולט) – אכתי ק' דסו"ס אין יצה"ר שולט גם בזמן ההספד (לפני תחה"מ), וכמפורש בגמ' סוכה (שם).

ואולי י"ל ע"פ הידוע (ראה אג"ק כ"ק אד"ש ח"ב ע' סח. וראה סה"ש תנש"א ח"ב ע' 576) דגם אז עדיין תהי' מציאות הרע בעולם, אף שנתברר הטוב וכו', משא"כ לאחרי תחה"מ שאין אפי' אפשרות לרע. אמנם עדיין צ"ב להפי' בגמ' דמדובר בשחיטת יצה"ר⁸⁴. ומכאן משמע דאיסור עצמי יש בתערובת אנשים ונשים⁸⁵, גם כשאין מקום לשליטת יצה"ר⁸⁶, ולא רק משום ק"ר⁸⁷.

ולהעיר, שבס"ח סקס"ח פי' גם פסוק הנ"ל ד"זקנים וזקנות" דמדובר בנפרד, ועפ"ז אין צורך לחלק בין זה להספד דלעת"ל. וה"ז הוכחה נוספת די"ב איסור עצמי ואפי' בתקופה דתחה"מ. [ומש"כ בלקו"ש הנ"ל – היינו (רק) להתיר הענין דכל כבודה וגו', משא"כ בנוגע לאיסור תערובת אנשים ונשים⁸⁸. וטובא יש לחלק].

86 אבל, להקסי"ד שבאג"מ הנ"ל שאי"ב חובה לעת"ל והוא רק לצניעות בעלמא – אי"ש בפשטות. אמנם אין כן סתימת הפוסקים. וראה הערה הבאה.

87 ועפ"ז יומתק תני הגמ' מהא די"הכל בכתב"י, דקרא אשכחו שי"ב משום אפרושי מאיסורא (וכפי' המהרשי"א – ראה לעיל הערה 38) ולא סתם הנהגה טובה וכו', מזה שנהגו כן גם בזמן שאין יצה"ר שולט. (אלא שמוזה למדו לעשות בשמחת ביה"ש באופן היותר מועיל שלא תהא קי"ר כלל, אף שבהספד דלעת"ל אינו באופן זה ממש, וכנ"ל ס"ד).

88 וראה לעיל, בשוה"ג הגי' להערה 62. – ויש להעיר דבלקו"ש ח"א ע' 58 כי דבקרי"ס ל"ח לקול באשה כיון שכאו"א מראה באצבעו וכו' (וראה כעיי"ז בסי' בני ישכר מאמרי כסלו טבת אות קד – הובא בפ"י מקור חסד לסי"ח דלעיל הערה 63 – לגבי שירת דבורה. וראה ג"כ בא"ר סע"ה סוסי"ג דעיי"פ הדיבור

84 ולא הריגת משיח בן יוסף שהוא בתקופת מלחמת גוי"מ. – והנה באג"ק שם כי ששחיטת יצה"ר תהי' רק בזמן תחה"מ. וראה לקמן בפנים ובהערה 88. וצ"ע ברש"י (שם) שפי' ד"אין יצה"ר שולט" כיון שנשחט, והלא למ"ד דמיירי בהספידו של משיח ב"י הי"ז עדיין לפני שחיטת יצה"ר.

ולוא דברי רש"י הי' אפ"ל כפשוטו שאין יצה"ר שולט כיון שעסוקין בהספד ולא מצד ימות המשיח. ולהעיר, שבירושלמי (סוכה ס"ה ה"ב) אכן מחלק: "מ"ד זהו הספידו של משיח – מה בשעה שהם אבלים. . . בשעה שהם שמחים לא כ"ש. מ"ד זהו הספדו של יצה"ר – מה אם בשעה שאין יצה"ר קיים. . . בשעה שיצה"ר קיים לא כ"ש". ולכאו' זהו ג"כ כוונת הבבלי, אף דכ"ל להו אהדדי.

85 ראה לעיל הערה 62 – עפ"ז מה שאין הרגילות בנשים מבטלת האיסור, עיי"ש.

ומכאן, ראוי ג"כ להנת"ל באורך שבכל קיבוץ, איזה שיהי, צ"ל פירוד (ול"ד בזמן שמחה) כיון שי"ב איסור עצמי, ואינו קשור למדת הק"ד, במכש"כ מלעת"ל (אלא שי"א – וכנ"ל – דזהו רק במקום ציבורי, דאז ה"ז קיבוץ).

תבנא לדינא (להלכה ולא למעשה): 1) גם במקום צער – כלוי' והספד – צריך שיהיו אנשים לבד ונשים לבד, ונהגו שהאנשים מלפנים והנשים מלאחור, אבל א"צ בהפסק מחיצה (ואפי' לא – נמוכה ביותר). [ס"ד והערה 50].

2) בחופה ודרשה ובאסיפות אנשים ונשים גרידא – סגי שיהיו אנשים ונשים בנפרד, וא"צ מחיצה, אף שכל המחמיר בדבר ה"ז משובח [ס"ה והערה 51]. ובפועל, ראינו מעשה רב מכ"ק אד"ש להקל בהנ"ל [הערה 63].

3) י"א, דגם בחופה ודרשה וכו' – כשהוא באופן של קיבוץ ציבורי, צ"ל מחיצה או גזוזטרא (ועכ"פ, הפסק מסויים), וכן דעת האג"מ להחמיר (או"ח ח"ה סי"א) [ולאידך, בענין פרטי דעתו להקל שישבו אפי' בתערובת, וראה לקמן סעיף 4]. אבל מסתימת הפוסקים משמע שלא חילקו בכ"ז [ס"ה ובהערות].

4) במקום של שמחה – גם בדבר הרשות – צ"ל מחיצה גמורה, וכן הדין בחתונות וסעודות שבע ברכות וכל כיו"ב [ס"ה]. ואין חילוק בזה בין ענין פרטי לקיבוץ ציבורי [סוס"ה ובהערות], וגם בבית פרטי אסור שיתערבו לשמחה [כלשון הרמב"ם].

5) כשיש אכילה ושתי' – או קירוב הדעת – גרע טפי מסתם קיבוץ, ומהראוי שיהי' מחיצה. ועכ"פ ודאי שצ"ל אנשים לבד ונשים לבד [ס"ה והערה 60]. ועל אכו"כ בדבר שנושא אופי ציבורי [כנ"ל סעיף 3].

6) לאור הנ"ל (בסעיף 5) – בשיעורי תורה [בניגוד לדרשה] מהראוי שיהי' מחיצה, כיון שיש בו קירוב הדעת, ובמקרים מיוחדים ויוצאים מן הכלל [גדרו – ראה שערי הלכה ומנהג ח"ג ע' רמג], יש להתיר בישיבה נפרדת [ס"ה והערות 63-62]. והכל לפי ראות עיני המורה.

7) בדבר שהוא בדרך עראי ורק לקרובים, ואנשים ונשים מועטים – אולי יש להקל קצת [ראה בשוה"ג להערה 16]. והגאונים כתבו במפורש להקל כשאשתו משמרתו – באחות אביו, אחות אמו ואחות אשתו [עיי"ש]. ובאקראי בעלמא לב' מחיצה.

דשאני איסור תערובת מקול באשה, והו"ל לחלק כן בלקוי"ש. ועכ"פ – סייעתא יש מקול כלה שבתחיה"מ לסברא הנ"ל דקרי"ס. וי"ל דעדיפא מיני' משני בלקוי"ש [עיי"ש]. ואה"נ דגם בזמן כקרי"ס, אף שכאו"א מראה באצבעו, אסורה התערובת כבתחיה"מ. או יאמר באו"א דקרי"ס עדיפא, וגם התערובת מותרת, משא"כ בזמן תחיה"מ. ועצ"ע קצת.

שאני, משא"כ לעת"ל אף שאין יצה"ר שולט עדיין צ"ל "משפחות משפחות". ואולי י"ל דבזמן תחיה"מ כשכטלה האפשרות לרע הי"ז בדוגמת קרי"ס הנ"ל.

ועדיין צ"ע, דהרי גם בתחיה"מ צ"ל "משפחות משפחות" (כבס"ח הנ"ל בפנים, וכדמוכח בגמ' למ"ד דקאי בשחיטת יצה"ר ומי"מ צ"ל לבד), ובע"כ צ"ל

נשים – יש להתיר גם כשאין קרובים [כ"כ האג"מ – לעיל הערה 5]. ומצינו בפוסקים שלפעמים התירו באקראי בעלמא ביותר מב' נשים. וצ"ע בכ"ז [עיי"ש].

ולהעיר, ממה שכתבו האחרונים גם באנשים ונשים מועטין ורק לקרובים – שאין אומרים שהשמחה במעונו כיון שיצה"ר שולט [שם].

8) בכהנ"ל, אין כל חילוק בין סעודות שהן במישוב, לאכילה ושת' במעומד, ואדרבה – קרוב הדבר לומר שהתערובת במעומד גרע טפי, נוסף על שאר האיסורים שבדבר [הערה 56].

9) בביהכ"נ צ"ל מחיצה גמורה שלא יסתכלו, ומחיצת זכוכית אינה מועילה כלל, אא"כ הנשים למעלה והאנשים למטה [הערה 34 ובשוה"ג הב']. ושיעור המחיצה – למעלה מקומת איש, דהיינו 6 רגל לפחות [שם].

10) במקום שיש מחיצה של 4 רגל – צע"ג אם מותר ע"פ דין להתפלל שם. אבל כשיש מחיצה גבוהה מזו אבל אינה למעלה מקומת איש – צריך לפעול שבמשך הזמן יוסיפו [שם].

11) מילתא דחסידותא להחמיר בכ"ז יותר משורת הדין, כיון ש"צריך להתרחק מהנשים מאוד מאוד" [הערה 32]. ומצינו במשך הדורות כו"כ תקנות בענינים כגון-דא למיגדר מילתא, והכל לפי מה שהוא אדם [שם]. ובענינים כגון-אלו יש למורה-הוראה להקל לפעמים לפי צורך השעה, לקרב את הבריות לתורה [הערה 62, עיי"ש].

12) צע"ג במציאות ימינו – מהו ההיתר לנשים ללכת לעבוד במקומות שיש שם אנשים, ובקיבוץ גדול. ועכ"פ גם בזה – יש להחמיר (לכה"פ) שיהיו האנשים לבד והנשים לבד [הערה 65].

13) האחרונים אסרו בתוקף לייסד בתי-ספר לבנים ובנות שילמדו במעורב. ויל"ע בשעת הדחק כשאין הרבה ילדים ויש חשש שילכו לבתי"ס שאינם כשרים [הערה 41 בשוה"ג].